

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Mato Lasausko
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studento

Magistro darbas

**Priverstinis uždarnosios akcinės bendrovės akcininko akcijų
pardavimas ir nupirkimas: lyginamieji aspektai**

Vadovė: doc. dr. Lina Mikaloniene

Recenzentas: lekt. Egidijus Laužikas

Vilnius, 2016

TURINYS

ĮVADAS	3
1. PRIVERSTINIS AKCIJŲ PARDAVIMAS	9
1.1. Samprata	9
1.2. Asmenys, turintys teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo	12
1.3. Būtiniosios sąlygos ieškiniui pateikti.....	13
1.4. Akcijų priverstinio pardavimo instituto atitikimas Lietuvos Respublikos Konstitucijai.....	18
1.5. Akcijų perduodamas kiekis.....	21
2. PRIVERSTINIS AKCIJŲ NUPIRKIMAS.....	23
2.1. Samprata	23
2.2. Asmenys, turintys teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų nupirkimo	25
2.3. Būtiniosios sąlygos priverstiniam akcininko akcijų nupirkimui.....	27
2.4. Veiksmai, dėl kurių akcininkas negali įgyvendinti savo teisių.....	31
2.5. Pasitraukiančio bendrovės akcininko akcijas įgyjantis subjektas.....	35
3. PRIVERSTINIO AKCIJŲ PARDAVIMO IR NUPIRKIMO INSTITUTŲ PROCEDŪROS	37
3.1. Samprata	37
3.2. Ieškinio padavimas teismui.....	38
3.3. Teikiamas siūlymas dėl bendraieškių.	43
3.4. Ribojimai perleisti akcijas teismui priėmus sprendimą dėl priverstinio akcijų pardavimo	45
3.5. Ekspertų paskyrimas	47
3.6. Akcijų kainos nustatymas	50
3.7. Ekspertų darbo apmokėjimo tvarka	52
3.8. Akcijų perdavimas ieškovo nuosavybėn ir kainos sumokėjimas.....	53
IŠVADOS	57
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	59
SANTRAUKA	64
SUMMARY	65

IVADAS

Priverstinis akcijų pardavimas ir nupirkimas Lietuvoje, palyginus su kitomis užsienio valstybėmis, yra įgyvendinamas pakankamai neseniai, tačiau šių institutų reikšmės svarbumas visai teisinei sistemai yra akivaizdus.

Siekiant atskleisti magistro darbo temos „Uždarosios akcinės bendrovės akcininko akcijų priverstinis pardavimas ir nupirkimas: lyginamieji aspektai“ turinį, būtina aptarti sąvokų – „uždaroji akcinė bendrovė“, „akcininkas“, „priverstinis“, „pardavimas“, „nupirkimas“, „lyginamasis aspektas“ sampratas:

- a) Uždaroji akcinė bendrovė – ribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo, kurio kapitalas yra suskirstytas į dalis, vadinamas akcijomis;
- b) Akcininkas – fizinis ar juridinis asmuo (tarp jų gali būti valstybė, savivaldybė, kita akcinė bendrovė) turintis vieną ar kelias akcinės bendrovės akcijas;
- c) Priverstinis – neatsižvelgiant į asmens valią, būtinas, priverčiamas veiksmas, kurio negalima atsisakyti;
- d) Pardavimas – daikto ar prekės perdavimas kitai šaliai nuosavybės teise už nustatytą pinigų sumą;
- e) Nupirkimas – įsipareigojimas priimti daiktą ar prekę ir sumokėti už jį nustatytą pinigų sumą;
- f) Lyginamasis aspektas – požiūrių, nusistovėjusių taisyklių palyginimas.

Atskleidus šių sąvokų sampratas galima pastebėti, jog priverstinis akcininko akcijų pardavimas ir nupirkimas yra du atskiri institutai, kurie įtvirtina atskirus akcininko teisių gynybos būdus, esant skirtingoms situacijoms ir sąlygoms. Žodis „priverstinis“ kvalifikuoja šiuos gynybos būdus ir reiškia, jog šie institutai įgyvendinami neatsižvelgiant į šalių valią. Todėl priverstiniu akcijų pardavimu ir nupirkimu reikia laikyti ne tik atvejus, kai asmuo siekia įpareigoti kitą asmenį parduoti jo nuosavybes teise valdomas akcijas priverstine teisine tvarka, tačiau ir tuos atvejus, kai asmuo siekia kitą asmenį įpareigoti nupirkti jo nuosavybės teise valdomas akcijas priverstine teisine tvarka. Žodžius „akcija“ ir „uždaroji akcinė bendrovė“ šio magistro darbo nagrinėjimo plotmėje reikia vertinti kompleksiskai ir suprasti kaip privataus juridinio asmens vertybinius popierius, suteikiančius balsavimo teisę juridinio asmens valdyme ir kuriais nėra prekiaujama vertybinių popierių biržose. „Lyginamieji aspektai“ apjungia visus šių žodžių darinius ir leidžia suprasti, jog šių institutų teisiniai reglamentavimai turės būti analizuojami su kitų

valstybių teisės reglamentavimais, apibrėžiančiais priverstinį privataus juridinio asmens vertybinių popierių – akcijų pardavimą ir nupirkimą.

Kadangi temos pavadinime tik iš dalies galima suprasti nagrinėtiną objektą, būtina apibrėžti šios temos ribas prieš atliekant jos analizę. Šio magistro darbo tyrimo objektą siaurina pavadinime nurodoma sąvoka – uždaroji akcinė bendrovė, tai reiškia, jog darbe bus apsiribojama tik uždarujų akcinių bendrovių teisine specifika atitinkamu klausimu Lietuvoje ir užsienio privačių juridinių asmenų, atitinkančių uždarujų akcinių bendrovių bruožus, teisinio reglamentavimo specifika. Taip pat, šią temą identifikuojantys, jau minėti, priverstinumo ir atlygintinumo požymiai, Lietuvos teisėje gali būti suprantami keliais skirtingais institutais, pavyzdžiui, privalomu oficialiu akcijų siūlymu¹ ar priverstiniu banko akcijų pardavimu². Tačiau, kadangi šie institutai nėra taikomi uždarosioms akcinėms bendrovėms, šiame magistro darbe jie aptarinėjami nebus. Būtent priverstinį akcijų pardavimo ir nupirkimo institutą išimtinai reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau tekste – LR CK), kurio IX skyrius skirtas būtent šiems institutams, todėl juos analizuojant būtina tinkamai atskleisti LR CK reglamentavimą, apžvelgti šių institutų pritaikymą praktikoje bei išsiaiškinti teisės mokslininkų poziciją atitinkamais teisės taikymo klausimais.

Pabrėžtina, jog priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutai su tam tikrais skirtumais buvo perimti iš Nyderlandų civilinio kodekso³ (toliau tekste – Nyderlandų CK) antros knygos, kurie Lietuvoje atsirado kartu su naujuoju Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu, įsigaliojusiu 2001 m. liepos 1 d., todėl vadovaujantis magistro darbo temos suteikiamomis užduotimis, bus atlikta lyginamoji analizė tarp šių paskirų valstybių teisės taikymo skirtumų.

Lyginamoji analizė neapsiribos tik Lietuvos ir Nyderlandų teisės taikymo analize, taip pat bus pasitelkiama ir JAV bei Anglijos teisės lyginimu, todėl, kad šių valstybių teisės turi ilgesnę atitinkamų institutų taikymo praktiką bei reglamentavimą ir daugelis klausimų nesureglamentuotų Lietuvoje yra aptariami ir sureguliuoti būtent minėtų valstybių įstatymuose ir teismų praktikoje. Taip pat teisės mokslininkų darbuose nagrinėjama problematika ir JAV bei Anglijos teismų praktikos analizė padės atskleisti ir išspręsti klausimus, susijusius su akcininko pasitraukimo iš bendrovės institutų taikymu.

¹ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 17- 626. 42 str.

² Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2004-04-15, Nr. 54-1832. 27 str. 1 d.

³ Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivilaw.com/civilcodebook022.htm>>. 2:335 – 2:334c str.

Temos aktualumas, naujumas, teorinė ir praktinė nauda. Priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo tematika Vilniaus universitete ir kituose Lietuvos universitetuose buvo nagrinėjami keli magistro darbai, tačiau tyrimas šiuo klausimu apsiribodavo tik šių institutų reglamentavimu Lietuvoje⁴ arba buvo nagrinėjamas kartu su privalomu akcijų išpirkimu reglamentuojamu vertybinių popierių įstatyme⁵. Taip pat buvo ir kitų magistro darbų, kuriuose buvo užsimenama apie priverstinį akcijų pardavimą ar nupirkimą, tačiau šie institutai buvo nagrinėjami kituose kontekstuose ir nebuvo pagrindiniu darbo tyrimo objektu⁶. Todėl galima teigti, jog šis autoriaus magistro darbas tikriausiai yra pirmas mokslinio pobūdžio darbas Vilniaus universiteto Teisės fakultete, pretenduojantis į išsamesnę priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutų lyginamąją analizę su kitomis užsienio valstybėmis. Nors yra daug Lietuvos teisės mokslininkų straipsnių susijusių su akcininkų ginčais ar akcijų perleidimu, tačiau konkreti akcijų priverstinio pardavimo ar nupirkimo tema nėra plačiai eskaluojama ir mokslinių darbų susijusių su šia tema, yra ganėtinai nedaug.

Nepaisant temos naujumo, taip pat pastebėtinas ir nagrinėtinis temos aktualumas. Šių institutų pritaikymas praktikoje yra labai negausus, todėl atsiranda neužtikrintumas, kaip turėtų būti taikomi vienokie ar kitokie probleminiai aspektai. Būtent šie neaiškumai skatina nagrinėti priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutų problematiką, tinkamai įvertinti esamą reglamentavimą Lietuvos Respublikoje, jo pritaikymą praktikoje bei palyginimą su kitais užsienio teisės institutais, kuriuos atskleidus bus galima pateikti atsakymus ir pasiūlymus įstatymų projektų rengėjams į esamus probleminius priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutų teisinius klausimus.

Tyrimo objektas. Šio magistro darbo tema yra „Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko akcijų priverstinis pardavimas ir nupirkimas: lyginamieji aspektai“, todėl atsižvelgiant į tai, pagrindinis dėmesys bus sutelkiamas tik į LR CK IX skyriuje nustatomų priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo teisės normų analizę, išplečiant tyrimo objektą į analogiškus institutus reglamentuojančių užsienio teisės normų analizę ir praktinį jų pritaikymą, taip pat išanalizuojant ir procedūrinės šių institutų taikymo normas, be kurių tinkamo atskleidimo nėra įmanomas praktinis priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo įgyvendinimas. Todėl lyginamasis šio magistro darbo tyrimas

⁴ ŽELVYS, V. Priverstinis akcijų pardavimas. Magistro darbas. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2009. [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.]. <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100224_105626-27780/DS.005.0.01.ETD>.

⁵ STAŠINSKAS, J. Priverstinio akcijų pirkimo – pardavimo būdai ir įgyvendinimas. Magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007. [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.]. <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20090908_19402883788/DS.005.1.01.ETD>.

⁶ pvz. BALČIŪNAS, T. Akcininkų teisių gynimas bendrovei nemokant dividendų. Magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015.

susidės iš priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutų analizės Lietuvoje bei šiuos institutus atitinkančių analogiškų institutų Nyderlanduose, Anglijoje bei JAV teisinės analizės. Priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutai žinomi ir kitose Europos Sąjungos valstybėse, pvz.: Švedijoje⁷, Suomijoje⁸, Belgijoje⁹ ir kitose valstybėse, tačiau dėl ribotos darbo apimties bus nagrinėjamos tik aukščiau minėtų valstybių teisės reglamentuojami institutai.

Tyrimo tikslai ir uždaviniai. Pagrindinis autoriaus tikslas rašant šį magistro darbą – atskleisti priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutų reglamentavimo ir taikymo skirtumus bei panašumus tarp Lietuvos, Nyderlandų, Anglijos ir JAV teisės, taip pat nustatyti šių institutų teisinio reglamentavimo probleminius aspektus ir pasiūlyti jų sprendimo būdus.

Siekiant įvykdyti išsikeltus tikslus, šiam magistro darbui skiriami tokie uždaviniai:

- 1) Išanalizuoti priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutams skirtas Lietuvos, Nyderlandų, Anglijos bei JAV teisės normas, jų turinį bei šių institutų pritaikymą praktikoje;
- 2) Nustatyti Lietuvos Nyderlandų, Anglijos bei JAV teisės normų, reglamentuojančių priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutų, skirtumus bei panašumus.
- 3) Įvertinti teigiamus ir neigiamus šių institutų taikymo aspektus Lietuvoje, Nyderlanduose, Anglijoje bei JAV ir pateikti pasiūlymus, kaip būtų galima visapusiškai apginti pažeistas akcininkų teises.

Tyrimo metodika. Nagrinėjant priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutų teisinį reglamentavimą, analizuojant probleminius aspektus bei formuojant šio magistro darbo išvadas, bus remiamasi aprašomuoju, lingvistiniu, sisteminiu, lyginamuoju bei teleologiniu, tyrimo metodu.

Aprašomasis metodas bus naudojamas aprašant tiek Lietuvos, tiek užsienio valstybių teisinį priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutų reguliavimą, doktrininį šių reguliavimų aiškinimą, tuo pačiu aptariant teismuose nagrinėtas svarbiausias bylas.

⁷ Švedijos bendrovių įstatymas, 2005 m. (angl. *The Swedish Companies Act*) (SFS 2005:551, su SFS 2005:836 pakeitimais) Norstedts Juridik AB. Sweden. Vertimas: TransLegal Swedon AB [interaktyvus], [žiūrėta 2014-09-07]. <http://law.au.dk/tileadmin/vvww.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf>. 25 skirsnio 21 str. ir 22 str.

⁸ Suomijos bendrovių įstatymas. 2006 m. (angl. *Limited Liability Companies Act* 624/2006) (su pakeitimais iki 981/2011 m., 2012 m. Suomijos teisingumo ministerijos neoficialusis vertimas) [interaktyvus], [žiūrėta 2016-02-09]. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2006/en20060624.pdf>>. 23 skirsnio 1 str. (1).

⁹ KLUIVER, H. J. De; GERVEN, W. van. ed. *The European private company?* Antwerpen: Maklu; [Baden-Baden]: Nomos [etc], 1995. p. 72. Remiamasi Belgijos bendrovių įstatymo 334 straipsniu.

Lingvistiniu metodu bus siekiama identifikuoti *expressis verbis* įstatyme numatytas priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutų taikymo sąlygas, reikalavimus bei formalius ribojimus.

Sisteminis metodas šiame magistro darbe bus naudojamas atskleidžiant teisinę priverstinio akcijų pardavimo bei priverstinio akcijų nupirkimo sampratą, išskiriant atskiras šiuos institutus reglamentuojančias teisės normas, apibrėžiančias imperatyvius priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo taikymo aspektus. Sisteminiu metodu bus siekiama išsiaiškinti Lietuvoje ir kitose valstybėse taikomas šių institutų būtinąsias sąlygas proceso pradėjimui bei konkrečių akcininko veiksmų atlikimą, norint inicijuoti priverstinį akcininko akcijų pardavimą ar nupirkimą.

Lyginamasis metodas bus vienas iš pagrindinių tyrime naudojamų metodų. Kadangi Lietuvoje priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutai yra perimti iš Nyderlandų CK, bus lyginami šių institutų skirtumai bei taikymo sąlygos. Taip pat lyginamuoju metodu bus nustatomi Anglijoje bei JAV reglamentuojami akcininko pasitraukimo iš bendrovės teisiniai institutai ir jų taikymo sąlygos, siekiama atskleisti teisinį reguliavimą bei jo aiškinimą, kuriuo ginamos akcininko pažeidžiamos teisės. Galiausiai, lyginamuoju metodu bus siekiama sulygtinti minėtus institutus su esamu reglamentavimu Lietuvoje.

Teleologinis metodas suteiks galimybę, remiantis Lietuvos bei užsienio teismų praktika, identifikuoti priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutų tikslus, daryti išvadas bei pateikti pasiūlymus dėl tam tikrų teisės normų turinio ir taikymo ypatumų.

Svarbiausi šaltiniai. Magistro darbe bus naudojamos Lietuvos, Anglijos, Nyderlandų bei JAV teisės aktais, teismų praktika, doktriniais šaltiniais bei teisės mokslininkų darbais. Lietuvoje pagrindinis naudojamas teisės aktas bus LR CK, nes priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutai reglamentuojami būtent šiame teisės akte. Neapsieinama bus ir be LR civilinio kodekso antrosios knygos komentaro¹⁰, kuris atskleis šių institutų taikymo sąlygas ir tikslus. Taip pat bus remiamasi Lietuvos teismų sprendimais, kurie leis atskleisti šių institutų teisės normų taikymo aspektus praktikoje. Bus pasiremta ir Konstitucinio Teismo doktrina, norint išsiaiškinti ar pagrindiniai priverstinio akcijų pardavimo principai neprieštarauja LR Konstitucijai. Didelę įtaką darbui turės JAV Modelinis verslo korporacinis įstatymas¹¹ (angl. *Model Business*

¹⁰ MIKELĖNAS V., BARTKUS G., MIZARAS V., KESERAUSKAS Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002.

¹¹ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005. United States of America, library of Congress Cataloging-in-Publication Data. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://www.lexisnexis.com/documents/pdf/20080618091347_large.pdf>.

Corporation Act – MBCA), Nyderlandų CK¹² bei Jungtinės Karalystės įmonių įstatymas¹³ (angl. *Company Act 2006*). Šių teisės aktų lyginamoji analizė visapusiškai padės atskleisti skirtingose jurisdikcijose taikomus ir reglamentuojamus priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutų skirtumus. Taip pat šiame magistro darbe bus remiamasi Europos Komisijos 2008 m. birželio 25 d. reglamento pasiūlymu dėl Europos privačios bendrovės¹⁴ (lot. *Societas Privata Europaea*) (toliau darbe – *SPE reglamento pasiūlymas*), kuriame numatomi akcininko pasitraukimo bei akcininko pašalinimo institutai tačiau verta paminėti, jog šis SPE reglamento pasiūlymas 2013 metais buvo atšauktas, tačiau darbe jis bus naudojamas kaip lyginamoji medžiaga.

L. Mikalonienės¹⁵, M. Neville ir K. E. Sørensen¹⁶ bei L. Timmerman ir A. Doorman¹⁷ moksliniais darbais bus atskleisti Nyderlandų bei Anglijos teisės priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutų taikymo sąlygos bei probleminiai aspektai. F.H. O’Neal¹⁸, J. A. C. Hetherington ir M. P. Dooley¹⁹, H. J. Haynsworth²⁰ moksliniai darbai, bus pagrindiniai šaltiniai aiškinantis JAV teisės reglamentuojamą akcininko pasitraukimo iš bendrovės institutą, taikymo sąlygas, MBCA įstatymo aiškinimą bei faktinį jo taikymą praktikoje. Taip pat bus nagrinėjami ir kitų teisės mokslininkų darbai bei kiti šaltiniai, kurie padės visapusiškai atskleisti nagrinėjamos temos objektą ir atlikti išsikeltus uždavinius magistro darbe.

¹² Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>>.

¹³ Jungtinės Karalystės įmonių įstatymas, 2006 m. (angl. *Companies Act 2006*) [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2000/ukpga_20060046_ei_2#pt1-pbl>.

¹⁴ Proposal for a Council Regulation on the statute for a European private company 2008. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/epc/proposal_en.pdf>.

¹⁵ MIKALONIENĖ, L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Monografija. *VĮ Registrų centras*: Vilnius, 2015.

¹⁶ NEVILLE, M.; SORENSEN, K. E., ed. *Company law and SMEs*. 1st ed. København: Thomson Reuters, 2010.

¹⁷ Timmerman, L. and Doorman, A., Rights of Minority Shareholders in the Netherlands, vol. 6.4 *Electronic Journal Of Comparative Law* [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 5 d.]. <<http://www.ejcl.org/64/art64-12.html>>.

¹⁸ O’NEAL, F. H. *Oppression of minority shareholders: Protecting minority rights in squeeze-outs and other intracorporate conflicts*. 2nd ed. by F. Hodge O’Neal and Robert Thompson. Wilmette, Ill.: Callaghan, 1985-2000, Vol. 1, Vol. 2.

¹⁹ HETHERINGTON, J. A. C.; DOOLEY, M. P. Illiquidity and exploitation: a proposed statutory solution to the remaining close corporation problem. *Virginia Law Review*, 1977, Vol. 63, No. 1, p. 1—75 [interaktyvus], [žiūrėta: 2016 m. kovo 1 d.]. <<http://www.heinonline.org/HOL/>>.

²⁰ HAYNSWORTH, H. J. The Effectiveness of Involuntary Dissolution Suits as a Remedy for Close Corporation Dissension. *Cleveland State Law Review*, 1987, Vol. 35, p. 25-93. [interaktyvus], [žiūrėta: 2016 m. kovo 1 d.]. <<http://www.heinonline.org/HOL/>>.

1. PRIVERSTINIS AKCIJŲ PARDAVIMAS

1.1. Samprata

Rimtų konfliktų privataus kapitalo bendrovių viduje tikimybė lėmė tai, kad Lietuvoje, Nyderlanduose bei daugelyje kitų Europos Sąjungos valstybių narių teisėse, yra nustatyti teisinių priemonių mechanizmai, kuriuos pasitelkus išsprendžiami tarp akcininkų susiklostę konfliktai, tokie kaip stambiųjų akcininkų piktnaudžiavimas akcijų suteikiamomis teisėmis, smulkiųjų akcininkų engimas, visiškas akcininkų bendradarbiavimo žlugimas ir kiti. Šie mechanizmai įvairiose valstybėse turi skirtumų, tačiau jų pagrindas yra tai, jog akcininkai turi teisę pareikšti ieškinį teismui, dėl priverstinio akcijų pardavimo arba kitaip tariant – akcininko pašalinimo iš bendrovės, įpareigojant pašalinamąjį parduoti savo akcijas kitiems bendrovės akcininkams ar tretiesiems asmenims. Kai kurių valstybių jurisdikcijose šios teisių gynimo priemonės yra reglamentuotos įstatymu, o kai kuriais atvejais – išplaukiančios iš teismų praktikos. Jurisprudencinė šių ir panašių situacijų problema yra aplinkybės, kurių atitinkamam mastui esant, turi būti taikomos šios teisinės priemonės. Daugiausiai dėmesio yra sutelkiama į stambiuosius akcininkus, kurie piktnaudžiaudami akcijų suteikiamomis teisėmis, siekia asmeninės naudos smulkiųjų akcininkų interesų kaina²¹.

Priverstinis akcijų pardavimas tiek Lietuvoje, tiek Nyderlanduose, tiek ir kitose valstybėse gali būti nagrinėjamas įvairiais aspektais: akcijų kaip vertybinių popierių įgijimas, akcininkų teisių ir teisėtų interesų gynbos priemonė, bendrovės interesų ir veiklos tikslų gynimo priemonė ir kaip ypatinga akcininko teisė pareikšti ieškinį teismui dėl kito bendrovės akcininko nuosavybės teise valdomų akcijų įgijimo. Tačiau verta paminėti, jog Anglijoje ir JAV, šio magistro darbo objektu esančiose valstybėse, nėra numatytas akcininko pašalinimo arba akcijų priverstinio pardavimo institutas, todėl šiame skyriuje bus koncentruojamasi tik į Nyderlandų ir Lietuvos institutų analizę bei remiamasi SPE reglamento pasiūlymo nuostatomis.

Asmenys steigdami bendrovę ir suteikdami jai kapitalą siekia tam tikrų tikslų – dažniausiai iš bendrovės vykdomos veiklos gauti pelną. Todėl juridinio asmens dalyvių tikslai tampa juridinio asmens tikslais. Šis institutas būtent ir sudaro prielaidas realiam juridinio asmens veiklos tikslų įgyvendinimui užtikrinti. Jis leidžia teismo sprendimu pakeisti juridinio asmens dalyvius, kurių veiksmai rodo, kad tikrasis jų tikslas yra kitas, o

²¹ NEVILLE, M.; SORENSEN, K. E., ed. Company law and SMEs. 1st ed. København: Thomson Reuters, 2010. p. 261.

ne privačių interesų per juridinį asmenį tenkinimas²². Šis institutas suteikia galimybę išspręsti kilusius konfliktus tarp bendrovės dalyvių, pašalinti asmenį, kuris netinkamai elgiasi bendrovės atžvilgiu ir leisti bendrovei toliau vykdyti veiklą siekiant atitinkamų tikslų.

Priverstinis akcijų pardavimas suprantamas kaip juridinio asmens dalyvių, turinčių tam tikrą daugumą teisė kreiptis į teismą reikalaujant, kad juridinio asmens akcijos, priklausančios juridinio asmens dalyviui, kurio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams ir kai negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis, būtų parduotos juridinio asmens dalyviui, kuris kreipiasi²³.

Šio instituto tikslas – pašalinti atsiradusią padėtį, kai dėl vieno iš akcininkų veiksmų, prieštaraujančių bendrovės veiklos tikslams susidaro situacija, kuri niekaip kitaip neišsprendžiama, kaip tik priverstinio akcijų pardavimo būdu. Tokia situacija dažnai susidaro „teisinės aklavietės“ (angl. *deadlock*) atveju – akcininkų balsams juridiniame asmenyje pasiskirsčius po lygiai ar kitais atvejais. Juridinio asmens dalyvis, pareikšdamas ieškinį teisme, siekia apginti savo privačius, kartu ir juridinio asmens interesus, užtikrinant sąlygas realiam jo veiklos tikslų įgyvendinimui²⁴.

Pažymėtina, kad šis institutas turėtų būti taikomas tik išimtiniais atvejais, t. y. kai tarp akcininkų kilęs nesutarimas yra sietinas su vieno akcininko (ar jų dalies) veiksmis, nukreiptais prieš bendrovės interesus, turinčiais neigiamos įtakos bendrovės veiklai ar prieštaraujančiais bendrovės veiklos tikslams. Paminėtina, jog šis institutas netaikomas akcinėms bendrovėms. Tokį reglamentavimą lemia aplinkybė, jog akcinėse bendrovėse yra daug smulkiųjų akcininkų, kurie akcijų savininkais tampa spekuliuodami akcijomis akcijų biržose ar kitaip įsigydami akcijas ir šie akcininkai neturi tiesioginio suinteresuotumo su bendrovės vykdoma veikla ar su bendrovės veiklos tikslų įgyvendinimu. Todėl priverstinio akcijų pardavimo instituto taikymas įvestų akcijų rinkoje netikrumą, nes bendrovės akcininkas teisiniu keliu galėtų įpareigoti smulkiuosius akcininkus parduoti savo akcijas. Būtent dėl minėtos priežasties yra logiška, jog akcinėms bendrovėms Lietuvoje, Nyderlanduose ir kitose valstybėse, kurių akcijomis prekiaujama viešose rinkose, nėra taikomas šis institutas.

Atsižvelgiant į šio teisinio instituto specifiką, būtina apibrėžti pagrindinius priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo požymius:

²² MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 235.

²³ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 235.

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje N. K. v. SIA „J. L. invest“, Nr. 3K-3-681/2013.

1. Teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo Lietuvoje turi tik tokie juridinio asmens dalyviai: 1) uždarnosios akcinės bendrovės; 2) ūkinės bendrijos; 3) komanditinės ūkinės bendrijos; 4) žemės ūkio bendrovės; 5) kooperatinės bendrovės²⁵. Iš paminėtų juridinių vienetų galima suprasti, kad šis institutas taikomas tik privatiems ribotos atsakomybės juridiniams asmenims. Nyderlanduose šis institutas gali būti taikomas taip pat tik privataus kapitalo bendrovėse, kurių akcijos nėra platinamos viešai²⁶.
2. Teisę kreiptis į teismą dėl priverstinio akcijų pardavimo Lietuvoje²⁷ ir Nyderlanduose²⁸ suteikia tik tam tikras akcijų kiekis.
3. Pagrindas kreiptis į teismą dėl akcijų pardavimo Lietuvoje yra juridinio asmens dalyvio veiksmai, prieštaraujantys juridinio asmens veiklos tikslams²⁹. Juridinio asmens veiklos tikslai reiškia tiek bendrą visų privačiųjų juridinių asmenų tikslą tenkinti privačius interesus, tiek tikslus, kurie nurodyti juridinio asmens steigimo dokumentuose. Nyderlanduose sąlygos yra panašios, o jų bendras bruožas yra netinkami kito akcininko veiksmai bendrovės atžvilgiu³⁰.
4. Lietuvoje³¹ ir Nyderlanduose³² akcijų pardavimas turi būti vykdomas teismine tvarka. Tai reiškia, jog esant atitinkamoms sąlygoms nurodytoms ar apibrėžtoms įstatyme ar teismų praktikoje asmuo, turi reikšti ieškinį teismui dėl akcijų priverstinio pardavimo. Tiesa bendrovės įstatai ar akcininkų sutartys gali numatyti ir kitokią priverstinio akcijų pardavimo tvarką ir sąlygas³³, tačiau ypač Lietuvos praktikoje dažnai nesutinkama situacijų, kai juridinio asmens dalyviai yra susitarę dėl kitokių sąlygų nei numatytų LR CK, todėl teisminis šio instituto

²⁵ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 239.

²⁶ Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>>. 2:335 str. 1 ir 2 d.

²⁷ Pagal LR CK 2.116 str. 1 d. 1p. nustatoma, jog teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo turi akcininkas ar akcininkai, kurių turimų akcijų nominali vertė ne mažesnė nei 1/3 bendrovės įstatinio kapitalo.

²⁸ Pagal Nyderlandų CK 2:336 str. 1 d. akcininkai, kurie kartu ar atskirai turi bent 1/3 bendrovės akcijų kapitalo gali kreiptis dėl akcininko pašalinimo.

²⁹ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262. 2.115 str. 1 d.

³⁰ Nyderlandų CK 2:336 str. 1 d. numato, jog akcininkai gali pareikšti ieškinį prašydami teismo įpareigoti kitą akcininką parduoti savo akcijas, jeigu jis savo veiksmais pažeidžia ar pažeidė bendrovės interesus tokiu būdu, kad tolimesnis jo buvimas akcininku negali būti pagrįstai toleruojamas.

³¹ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262. 2.115 str. 2 d.

³² Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>>. 2:336 str. 2 d.

³³ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262. 2.116 str. 3 d.

įgyvendinimas yra pagrindinis ir dažniausiai sutinkamas susidariusios situacijos sprendimo būdas.

Paminėtina, jog akcijų priverstinio pardavimo institutas Lietuvoje atkeliavo iš Nyderlandų civilinio kodekso ir buvo įtvirtintas naujame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įsigaliojusiam 2001 m. liepos 1 d. Daugelio straipsnių atveju buvo įvykdytas pažodinis perkėlimas į LR CK, tačiau po 2013 m. Nyderlandų Civilinio kodekso pakeitimų atsirado skirtumų, kurie bus aptarti šio magistro darbo eigoje.

1.2. Asmenys, turintys teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo.

Šiame etape svarbiausia yra nustatyti bendrovės dalyvius, kurie turi teisę kreiptis į teismą dėl priverstinio akcijų pardavimo. Lietuvoje Pagal CK 2.116 straipsnį, ne visi uždarnosios akcinės bendrovės dalyviai gali kreiptis į teismą dėl priverstinio akcijų pardavimo. Komentuojamame straipsnyje nustatyta bendroji sąlyga, jog teisę teismui paduoti ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo turi tik vienas ar keli uždarnosios akcinės bendrovės dalyviai, kurių turimų akcijų nominali vertė yra ne mažesnė kaip 1/3 bendrovės įstatinio kapitalo³⁴. Kartu su ieškinio pateikimu teismui, turi būti pateikiami dokumentai įrodantys akcininko turimų akcijų kiekį bendrovėje. Jeigu šie dokumentai nėra pateikiami, teismas turi priimti nutartį ir paskirti terminą trūkumams pašalinti. Jeigu trūkumai nėra pašalinami per teismo nustatytą terminą, procesinis dokumentas laikomas nepaduotu ir grąžinamas jį padavusiam asmeniui³⁵. Įstatyme numatyta galimybė uždarnosios akcinės bendrovės akcininkui, neturinčiam reikiamos dalies akcijų, paduoti ieškinį teismui kartu su kitu bendrovės akcininku, jeigu jų akcijų suma sudaro 1/3 bendrovės įstatinio kapitalo. Nyderlanduose, kaip ir Lietuvoje, teisė kreiptis į teismą – *locus standi* – suteikiama akcininkams, kurie kartu ar atskirai turi bent 1/3 bendrovės akcijų kapitalo³⁶. SPE reglamento pasiūlyme nurodoma, jog akcininkas gali būti pašalinamas akcininkų kvalifikuotos daugumos priimtu sprendimu (ne mažiau nei 2/3 visų balsavimo teisę suteikiančių akcijų)³⁷. Daroma išvada, jog paskirų valstybių teisėse, turinčiose akcininko pašalinimo iš bendrovės institutą, teisė reikalauti pašalinti akcininką suteikiama ne kiekvienam dalyviui, o tik asmenims, turintiems tam tikrą kiekį akcijų.

³⁴ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 239.

³⁵ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340. 115 str. 2-3 d.

³⁶ Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>>. 2:336 str. 1 d.

³⁷ Proposal for a Council Regulation on the statute for a European private company 2008. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/epc/proposal_en.pdf>. 27 str. 2 d.

Toks reguliavimas užtikrina, kad ši priemonė bus taikoma tik išskirtiniais atvejais ir tik asmenų, kurie yra suinteresuoti bendrovės valdymu ir gali daryti įtaką bendrovei. Kyla klausimas, ką daryti akcininkams, kurie neturi įstatyme nustatyto reikiamo kiekio akcijų ieškiniui pareikšti ir taip pat reikiamo akcijų kiekio neturėtų prisijungus kitiems akcininkams. Tačiau apie šią problemą bus kalbama antroje šio magistro darbo dalyje, nagrinėjant priverstinio akcijų nupirkimo institutą.

1.3. Būtiniosios sąlygos ieškiniui pateikti

Lietuvoje, uždarnosios akcinės bendrovės akcininko akcijų priverstinį pardavimą, kaip išimtinio akcininko teisių gynybės būdą, galima taikyti tik esant šioms būtinosioms sąlygoms:

1. konkretaus akcininko, kurio akcijas prašoma įpareigoti parduoti, veiksmai prieštarauja bendrovės veiklos tikslams, ir
2. negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis³⁸.

Siekiant nustatyti pirmąją sąlygą, būtina identifikuoti juridinio asmens veiklos tikslus ir juridinio asmens dalyvio, dėl kurio akcijų priverstinio pardavimo kreiptasi, priešingus juridinio asmens veiklos tikslams veiksmus. Juridinio asmens veiklos tikslai įtvirtinti jo įstatuose ir įstatymuose. Juridinio asmens dalyvio veikla turi būti vertinama, be kita ko, remiantis LR CK 1.5 straipsnyje įtvirtintais protingumo ir sąžiningumo principais, kurių pažeidimas juridinio asmens tikslų atžvilgiu gali pasireikšti *inter alia* juridinio asmens dalyviui nepriimant arba vengiant priimti sprendimus, būtinus tinkamai juridinio asmens veiklai užtikrinti, piktnaudžiaujant įstatymų suteiktomis teisėmis³⁹. Taip pat svarbūs tie faktai, kurie patvirtina, jog konkretaus akcininko veiksmai pastaruoju metu yra nukreipti prieš bendrovės interesus, prieštarauja bendrovės veiklos patvirtintiems planams, elgiasi nesąžiningai ir pan. Nesąžiningas elgesys – tai toks dažniausiai kontroliuojančio akcininko elgesys, dėl kurio smulkiųjų akcininkų teisėti lūkesčiai dėl jų vaidmens bendrovės veikloje, įskaitant dalyvavimą bendrovės valdyme ir pajamų gavimą, yra neįgyvendinti⁴⁰.

Kyla klausimas, ar akcininko nesąžiningi veiksmai, gali būti laikomi neteisėtais veiksmais? Civilinėje teisėje veiksmų neteisėtumas suprantamas labai plačiai ir turi būti

³⁸ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262. 2.115 str. 1 d.

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *N. K. v. SIA „J. L. invest“*, Nr. 3K-3-681/2013.

⁴⁰ PERAKIS, E., ed. *International Congress on Comparative Law <16, 2002, Brisbane: Rights of minority shareholders. Bruxelles: Bruylant, 2004. p. 44. Remiamasi Hamilton: Iš: Mikalonienė, L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Monografija. VĮ Registrų centras: Vilnius, 2015.*

aiškinamas per sąžiningumo ir protingumo principų prizmę. Nors tarp priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo sąlygų nėra minimas akcininko veiksmų neteisėtumas, tačiau veiksmai, kuriuos konkretus akcininkas atlieka bendrovės atžvilgiu ir kurie prieštarauja bendrovės veiklos tikslams – bendrovės įstatams, kiekvienu konkrečiu atveju gali būti laikomi akcininko neteisėtais veiksmais priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo kontekste. Pavyzdžiui, akcininko inicijuoti ginčai ar priimti sprendimai gali būti teisėti ir nepažeidžiantys jokių imperatyviųjų teisės normų ar susitarimų, tačiau jei tokiais teisminiais ginčiais ar priimtais sprendimais yra iš esmės veikiamas bendrovės nenaudai, jei taip ginamos kitų subjektų teisės, jei taip galiausiai menkinama bendrovės reputacija ar mažinama jos akcijų vertė, tokie savo esme teisėti veiksmai gali būti pripažįstami prieštaraujančiais bendrovės veiklos tikslams, o juos atlikę akcininkai įpareigojami parduoti savo akcijas⁴¹. Todėl neteisėtais veiksmais, civilinėje teisėje gali būti laikomi šalių veiksmai, pažeidžiantys ne tik įstatymo nuostatas, bet ir sutarties sąlygas (šiuo atveju, bendrovės įstatus ar akcininkų sutartis). Ir be to, jei šalių elgesio nenustato nei įstatymas, nei sutartis, jų elgesys bei veiksmai taip pat turi atitikti žmogiškuosius kriterijus – sąžiningumo, teisingumo, protingumo, gerų papročių ir geros moralės principus⁴². Taip pat veiksmų neteisėtumas gali būti pripažįstamas ir tada, kai asmuo neatlieka jam skirtos pareigos. Pavyzdžiui, nesilaiko rūpestingumo, konfidencialumo, nekonkuravimo ar kitų pareigų. Todėl, jeigu yra nustatoma, kad akcininkas pažeidė protingumo, sąžiningumo, geros moralės principus numatytus LR CK 1.5 straipsnyje bei bendrąsias ar akcininkų sutartyse, ar steigimo dokumentuose numatytas akcininko pareigas, galima daryti išvadą, jog šie akcininko veiksmai yra neteisėti.

Konkretūs nesąžiningi – neteisėti veiksmai, kurie yra nukreipti prieš bendrovės interesus gali būti įvairūs: akcininkas netvirtina bendrovės finansinės atskaitomybės dokumentų, nors nenurodo jokių objektyvių priežasčių; akcininkas balsuoja už sprendimus, kurie kertasi su bendrovės veiklos tikslais; akcininkas imasi veiksmų, ne dėl bendrovės, o dėl kito juridinio asmens interesų; akcininkas reiškia ieškinius bendrovei be jokio objektyvaus pagrindo ar tik norėdamas kenkti valdymo organams ar konkretiems akcininkams; akcininkas blokuoja priėjimą prie informacijos; akcininkas skleidžia tikrovės neatitinkančią informaciją apie bendrovę, kuri menkina bendrovės reputaciją; akcininkas naudoja iš bendrovės gautą informaciją savo asmeninėms reikmėms arba kitų juridinių asmenų, kuriuose jam priklauso kapitalas, interesams; akcininkas išsimoka

⁴¹ ŽVYBAS, Audrius. Priverstinis akcijų pardavimas – kada jį taikyti?, *Glimstedt teisės žinios*, 2014 m. Nr. 2 (14). [interaktyvus], [2016 m. kovo 2 d.]. < [http://www.glimstedt.lt /assets/E-laikrastis/E-laikrastis-GLIMSTEDT-Teises-zinios-14-AKCININKU_GINCAI.pdf](http://www.glimstedt.lt/assets/E-laikrastis/E-laikrastis-GLIMSTEDT-Teises-zinios-14-AKCININKU_GINCAI.pdf) >. p. 9.

⁴² MIKELĖNAS, V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. p. 181.

dividendus, nors bendrovei gresia nemokumas ir t.t. Taigi nei įstatymas, nei teismų praktika nenustato išsamaus bendrovės interesams kenkiančių veikų sąrašo, todėl kiekvienu konkrečiu atveju tai turėtų būti vertinama individualiai ir atsižvelgiant į kontekstą. Svarbu ir tai, kad tie veiksmai, kurie vienos bendrovės atžvilgiu nebuvo pripažinti kaip prieštaraujantys bendrovės veiklos tikslams, kitu atveju galėtų būti tokiais pripažįstami būtent dėl individualaus kiekvienos situacijos pobūdžio ir visų aplinkybių visumos⁴³. Būtina sąlyga, nagrinėjant klausimą dėl sprendimų nepriėmimo ar vengimo juos priimti, yra negalėjimas išspręsti problemos kitu būdu. Privalu nustatyti, kad sprendimų nepriėmimo padarinių negalima protingai pašalinti ar užkirsti jiems kelio kitais būdais⁴⁴. Tačiau pabrėžtina, jog juridinio asmens dalyvio veiksmai, kuriems pritarė visi juridinio asmens dalyviai, arba tokie veiksmai, kurie nurodyti steigimo dokumentuose, negali būti laikomi neatitinkančiais juridinio asmens tikslų.⁴⁵

Antroji priverstinio akcininko akcijų pardavimo taikymo sąlyga – negalėjimas pagrįstai manyti, kad uždariosios akcinės bendrovės veiklos tikslams prieštaraujantys jos akcininko veiksmai ateityje pasikeis, konstatuotina, pvz., kai nustatomi trunkamojo arba tęstinio pobūdžio veiksmai, liudijantys bendrovės tikslų nepaisymą, todėl yra pagrindas manyti, kad jie ateityje nepasikeis⁴⁶. Ši nuostata taip pat suponuoja tai, kad tokie veiksmai turi būti atliekami ne vieną, o bent keletą kartų arba turi būti labai reikšmingi, įvertinant juridinio asmens veiklą⁴⁷. Minėtas kriterijus yra pakankamai subjektyvus, vertinamojo pobūdžio, o teismų praktikoje išsamiau analizuotas iki šiol nebuvo. Atsižvelgiant į teismų sprendimų motyvus, manytina, kad daugkartinis veiksmų, prieštarujančių bendrovės veiklos tikslams, pobūdis galėtų būti vertinamas kaip įrodymas, jog ir ateityje tokie veiksmai nesiliaus. Tokią pat išvadą galėtų suponuoti ir kiti akcininko veiksmai, kurie aiškiai rodytų, jog bendrovės tikslams priešinga veikla bus tęsiama nepaisant jokių kitų jau pritaikytų gynybos priemonių – priimtų teismo sprendimų, paskirtų nuobaudų, sudarytų susitarimų ir pan.⁴⁸ Šių abiejų sąlygų ieškiniui pareikšti būtinumas suponuoja išvadą, jog akcininko veiksmai turi prieštarauti bendrovės interesams ir daryti neigiamą

⁴³ ŽVYBAS, Audrius. Priverstinis akcijų pardavimas – kada jį taikyti?, *Glimstedt teisės žinios*, 2014 m. Nr. 2 (14). [interaktyvus], [2016 m. kovo 2 d.]. < http://www.glimstedt.lt/assets/E-laikrastis/E-laikrastis-GLIMSTEDT-Teises-zinios-14-AKCININKU_GINCAI.pdf >. p. 9.

⁴⁴ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 239.

⁴⁵ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 237.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje N. K. v. SIA „J. L. invest“, Nr. 3K-3-681/2013.

⁴⁷ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 237.

⁴⁸ ŽVYBAS, Audrius. Priverstinis akcijų pardavimas – kada jį taikyti?, *Glimstedt teisės žinios*, 2014 m. Nr. 2 (14). [interaktyvus], [2016 m. kovo 2 d.]. < http://www.glimstedt.lt/assets/E-laikrastis/E-laikrastis-GLIMSTEDT-Teises-zinios-14-AKCININKU_GINCAI.pdf >. p. 10.

įtaką bendrovei, o ne paskiram akcininkui. Būtinoji sąlyga, jog neigiama įtaka, netgi žala, turi būti daroma bendrovei, įtvirtinta ir SPE reglamento pasiūlyme. Jame nurodyta, jog akcininkas gali būti pašalintas iš bendrovės, jeigu jis sukėlė didelę žalą bendrovei ir tolimesnis jo buvimas bendrovės dalyviu yra žalingas bendrovės veiklos vykdymui⁴⁹. Išskiriamos trys sąlygos šio instituto įgyvendinimui: piktnaudžiavimas akcininkų padėtimi (tiek daugumos, tiek ir mažumos); akcininkų pareigų pažeidimas (pvz. nesąžininga konkurencija); nuolatinis nesutarimas tarp akcininkų⁵⁰. Neigiama įtaka ir žala bendrovei numatoma ir Nyderlanduose, tačiau apie jas bus rašoma žemiau.

Kyla klausimas, kokių teisinių priemonių reikėtų imtis, jeigu juridinio asmens dalyvis tuo pačiu yra ir juridinio asmens organas – vadovas. Tokiu atveju, priešingi bendrovės tikslams veiksmai turėtų būti vertinami per juridinio asmens valdymo organų teisių ir pareigų prizmę, t. y. turi būti analizuojama, ar toks akcininkas tinkamai vykde bendrovės valdymo organo (direktoriatas, valdybos nario) pareigas, o konstatavus netinkamą vykdymą kartu gali būti konstatuoti ir bendrovės tikslams priešingi paties akcininko veiksmai. Pastarasis aspektas yra itin aktualus bendrovėms, valdymo aklavietės (angl. *deadlock*) situacijose, kuriose akcininkai ar jų grupės turi po 50 procentų akcijų, o bendrovės vadovas yra vienas iš akcininkų. Tokiose bendrovėse dažnai susidaro situacija, kai dėl kilusio ginčo per akcininkų susirinkimus sunku priimti bet kokią sprendimą, nes vadovas riboja kitos grupės akcininkų teisę gauti svarbią informaciją, sudaro abejotinos reikšmės sandorius, o akcininkai neturi galimybių tokio vadovo pakeisti, nes neturi balsų daugumos. Patekus į minėtą situaciją ir turint informacijos apie vadovo, kuris yra ir akcininkas, neteisėtus veiksmus ar veiksmus, kurie prieštarauja bendrovės veiklos tikslams, yra tikslinga inicijuoti priverstinį akcijų pardavimą ir taip spręsti susidariusią patinę situaciją⁵¹. Tačiau, tokiam akcininkui, kurio akcijų kiekis nesuteikia sprendžiamojo balso teisės akcininkų susirinkimuose, neturėtų būti inicijuojamas priverstinis akcijų pardavimas. Pakaktų atleisti akcininką iš bendrovės vadovo pareigų, visuotinio akcininko susirinkimo metu nustatyta tvarka⁵² ir nebeliktų pagrindo manyti, kad ateityje akcininkas veiks priešingais bendrovės ar jos organų narių interesais, nes nebedalyvaus bendrovės

⁴⁹ Proposal for a Council Regulation on the statute for a European private company 2008. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/epc/proposal_en.pdf>. 17 str. 1 d.

⁵⁰ KLUIVER, H. J. De; GERVEN, W. van. ed. *The European private company?* Antwerpen: Maklu; [Baden-Baden]: Nomos [etc], 1995. p. 72.

⁵¹ ŽVYBAS, Audrius. „Priverstinis akcijų pardavimas – kada jį taikyti?“, *Glimstedt teisės žinios*, 2014 m. Nr. 2 (14) p. 10.

⁵² Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914. 20 str. 1 d. 3 p.

valdyme. Priverstinis akcijų pardavimas yra paskutinė – *ultima ratio* priemonė⁵³, kuri taikoma, kai nebėra kitų teisinių priemonių apginti sąžiningų akcininkų interesus⁵⁴, todėl nutraukus bendrovės vadovo – akcininko – veiksmus kitais būdais, nelogiška būtų taikyti dar ir šį institutą, kaip bausmę už atliktus veiksmus prieštaraujančius juridinio asmens veiklos tikslams ir tuo pačiu kitų juridinio asmens dalyvių interesams. Autoriaus nuomone, atsižvelgiant į LR CK numatytus civilinės atsakomybės tikslus ir remiantis įstatymo analogija, sankcijomis siekiama atstatyti civilinės teisės saugomus gėrius ir sugrąžinti asmenis į *status quo ante*, o ne nubausti asmenį už jo atliktus veiksmus prieštaraujančius civiliniam kodeksui, kitiems įstatymams ar juridinio asmens steigimo dokumentams.

Nyderlanduose, akcininkai gali pareikšti ieškinį prašydami teismo įpareigoti kitą akcininką parduoti savo akcijas, jeigu jis savo veiksmais pažeidžia ar pažeidė bendrovės interesus tokiu būdu, kad tolimesnis jo buvimas akcininku negali būti pagrįstai toleruojamas⁵⁵. Taigi, siekiant pašalinti akcininką, taip pat būtinas bendrovės interesų pažeidimas (grėsmė bendrovės veiklos tęstinumui)⁵⁶. Praktikoje nėra lengva nustatyti sąlygas, kurioms esant Nyderlanduose būtų galima taikyti priverstinio akcijų pardavimo institutą, tačiau teisės mokslininkai išskiria keturias pagrindines sąlygas:

1. situacija turi būti susijusi su akcininko elgesiu netinkamai vykdant pareigas bendrovei;
2. bendrovė yra teisinės aklavietės situacijoje;
3. tarp akcininkų susiklostęs ilgalaikio pobūdžio konfliktas priimant sprendimus (trumpalaikio požiūrių skirtumo tarp akcininkų priimant sprendimus nepakanka);
4. bendrovės tolesniam egzistavimui iškilęs pavojus dėl užsitęsusios teisinės aklavietės akcininkams priimant sprendimus⁵⁷.

Atkreiptinas dėmesys, jog tiek Lietuvoje, tiek ir Nyderlanduose subjektu, galinčiu pareikšti teismui ieškinį dėl kito akcininko pašalinimo iš bendrovės yra tik akcininkas ar akcininkų grupė, o ne bendrovė. Tai suponuoja taisyklę, jog akcijas išpirkti iš

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *N. K. v. SIA „J. L. invest“*, Nr. 3K-3-681/2013.

⁵⁴ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p.235-237.

⁵⁵ Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivilaw.com/civilcodebook022.htm>>. 2:336 str. 1 d.

⁵⁶ KLUIVER, H. J. De; GERVEN, W. van. ed. *The European private company?* Antwerpen: Maklu; [Baden-Baden]: Nomos [etc], 1995. p. 72.

⁵⁷ Timmerman, L. and Doorman, A., *Rights of Minority Shareholders in the Netherlands*, vol. 6.4 *Electronic Journal Of Comparative Law* [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 5 d.]. <<http://www.ejcl.org/64/art64-12.html>>.

pašalinamojo akcininko gali tik kiti bendrovės dalyviai, o ne bendrovė. Todėl kyla klausimas, ką reikėtų daryti tokiu atveju, kai priverstiniam akcijų pardavimui inicijuoti yra visos būtinos sąlygos, tačiau akcininkai neturi pinigų išpirkti pašalinamojo akcininko akcijų? Tokiu atveju, turėtų būti įtvirtinta nuostata, jog subjektu pareiškiančiu ieškinį netinkamai besielgiančiam akcininkui gali būti ir bendrovė. Priverstinio akcijų pardavimo institutą, papildžius minėta taisykle, būtų praplėsti instituto taikymo mastai ir akcininkai labiau užsitikrintų jiems suteikiamų teisių įgyvendinimą, nes bendrovės turimas kapitalas dažnai yra didesnis nei kiekvieno atskiro akcininko turimas kapitalas kaip fizinio asmens. Tokiu atveju šiame institute atsirastų papildoma alternatyva priverstinio akcijų pardavimo įgyvendinimui, o bendrovei įsigijus pašalinamojo akcininko akcijas, būtų sprendžiama kas bus toliau daroma su nupirktomis pašalinto akcininko akcijomis: ar jos anuliuojamos, ar paskirstytinos kitiems akcininkams, ar perduotos tretiesiems asmenims. Žinoma, taikant tokį alternatyvų būdą, turėtų būti laikomasi bendrovės kapitalo palaikymo taisyklių⁵⁸.

Taip pat svarstytinas variantas būtų papildyti LR CK reglamentuojamą priverstinį akcijų pardavimo institutą objektyviomis sąlygomis, dėl asmens amžiaus ar ligos. Jeigu asmuo nebegali priimti adekvačių, protingų ir bendrovės tolimesnei veiklai reikalingų svarbių sprendimų, būtų pagrindas jį pašalinti iš bendrovės. Tačiau tokiose sąlygose turėtų būti numatyta, jog nėra kitų būdų priimti atitinkamus sprendimus nepašalinant akcininko iš bendrovės (pvz. akcininkas nesutinka perduoti balsavimo teisių ar pan.). Taip būtų dar labiau praplečiamos priverstinio akcijų pardavimo instituto taikymo ribos.

1.4. Akcijų priverstinio pardavimo instituto atitikimas Lietuvos Respublikos Konstitucijai

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje⁵⁹ yra įtvirtintas nuosavybės neliečiamumo principas, todėl kyla klausimas, ar priverstinis akcijų nupirkimo institutas neprieštarauja šiai normai. Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtinti nuosavybės neliečiamumas ir apsauga reiškia, kad savininkas turi teisę valdyti jam priklausantį turtą, juo naudotis ir disponuoti, taip pat teisę reikalauti, kad kiti asmenys nepažeistų šių jo teisių, o valstybė turi pareigą ginti ir saugoti nuosavybę nuo neteisėto kėsینimosi į ją⁶⁰. Pagal Konstituciją nuosavybės

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914. 54 str. 4 d.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014. 23 str.

⁶⁰ Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas Nr. 34/2000-28/01.

teisė nėra absoliuti ir tam tikrais atvejais gali būti ribojama įstatymo⁶¹. Ribojant nuosavybės teisę visais atvejais turi būti laikomasi šių sąlygų:

1. nuosavybės teisė ribojama tik remiantis įstatymu;
2. nuosavybė paimama tik visuomenės poreikiams;
3. už nuosavybės paėmimą teisingai atlyginama⁶².

Vertinant priverstinio akcijų pardavimo instituto atitikimą su minėtomis sąlygomis, pažymėtina, jog akcijų priverstinio pardavimo institutas yra reglamentuojamas įstatymu – LR CK IX skyriumi. Taip pat, už akcijas yra teisingai atlyginama, sumokant pašalinamajam akcininkui atitinkamą kainą, apie kurios įvertinimą bus kalbama trečioje šio magistro darbo dalyje. Pabrėžtina, jog nėra svarbu, kas atlygina už nuosavybės paėmimą – ar valstybė, ar fizinis, ar juridinis asmuo, esminis faktas, jog už šį turtą savininkui, iš kurio paimama nuosavybė, yra teisingai atlyginama. Todėl vienintelis dar neatsakytas klausimas – ar priverstinis akcijų pardavimas atitinka sąlygą dėl nuosavybės paėmimo visuomenės poreikiams. Konstitucinis Teismas konstatavo⁶³, kad Konstitucijos 23 straipsnio 3 dalyje nurodyti visuomenės poreikiai, kuriems įstatymo nustatyta tvarka ir teisingai atlyginant gali būti paimama nuosavybė, yra:

1. visos visuomenės ar jos dalies interesai, kuriuos valstybė, vykdydama savo funkcijas, yra konstituciškai įpareigota užtikrinti ir tenkinti;
2. paimant nuosavybę visuomenės poreikiams turi būti siekiama pusiausvyros tarp įvairių visos visuomenės bei jos narių teisėtų interesų;
3. visuomenės poreikiai, kuriems paimama nuosavybė, – tai visuomet konkretūs ir aiškiai išreikšti visuomenės poreikiai konkrečiam nuosavybės objektui.

Pažymėtina, kad Konstitucijoje nuosavybės paėmimas visuomenės poreikiams siejamas ne su tuo, kam paimta nuosavybė atiteks, bet su tos nuosavybės paėmimo tikslais – panaudoti daiktą visuomenės poreikiams. Ar nuosavybė yra paimama visuomenės poreikiams, lemia ne tai, koks subjektas (valstybė, savivaldybė, juridinis ar fizinis asmuo) vėliau taps šios nuosavybės savininku, o tai, ar nuosavybė, kuri buvo paimta iš savininko, tikrai buvo paimta dėl to, kad ji buvo reikalinga visuomenės poreikiams tenkinti, t. y. socialiai svarbiems tikslams, kuriuos pasiekti galima tik pasinaudojus konkrečiu paimamu turtu⁶⁴. Sprendžiant, ar nuosavybė yra paimama visuomenės poreikiams, atsižvelgtina ir į tai, kad visuomenės poreikiai nėra statiškas

⁶¹ Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas, Nr. 7.

⁶² Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014. 23 str.

⁶³ Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas, Nr. 29-938/2001.

⁶⁴ Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas, Nr. 24-1004/2003.

reiškiny. Reikmės, kurios viename visuomenės ir valstybės raidos etape galėjo būti suprantamos kaip visuomenės poreikiai, kitame visuomenės ir valstybės raidos etape gali būti vertinamos kaip neatitinkančios konstitucinės visuomenės poreikių sampratos, ir atvirkščiai. Ar poreikiai, kuriems paimama nuosavybė, yra visuomenės poreikiai, kiekvieną kartą turi būti sprendžiama individualiai, atsižvelgiant į tai, kokių socialiai reikšmingų tikslų tuo metu paimant būtent tą nuosavybę buvo siekiama⁶⁵. Taip pat pažymėtina, jog visuomenės poreikiai turi būti siejami kartu su priverstinio akcijų pardavimo tikslais – apginti akcininkų bei bendrovės interesus, suteikti sąžiningo bendrovės akcininko interesams pirmenybę prieš nesąžiningo akcininko interesus, užtikrinti tolimesnį bendrovės veiklos vykdymą bei atstatyti šalis į *status quo ante*. Verta pridurti, jog šiuo institutu siekiama išspręsti kilusius nesutarimus tarp bendrovės akcininkų, o ne suteikti galimybę kitiems bendrovės akcininkams įsigyti akcijas⁶⁶, tačiau jeigu nėra įmanoma kilusių konfliktų išspręsti kitais būdais, yra galimybė teismo sprendimu pakeisti juridinio asmens dalyvį, kurio veiksmai rodo, kad jo tikrasis tikslas yra kitas, o ne privačių interesų per juridinį asmenį tenkinimas⁶⁷. Todėl gretinant visuomenės poreikius su priverstinio akcijų pardavimo tikslais, turi būti vertinami, ne kiekvienos bendrovės interesai su Konstitucijoje įtvirtintais nuosavybės teisės ribojimais, o apskritai visų privačių juridinių asmenų, įsteigtų sutartinais veikiančių asmenų lėšomis, interesai, kuriuos apsaugo priverstinio akcijų pardavimo institutas, nustatydamas apsaugines ir akcininką atgrasančias priemones, elgtis nesąžiningai ar kitaip pažeidžiant bendrovės ar kitų akcininkų interesus, nes tokiems jo veiksams nutraukti yra nustatytos teisinės priemonės ir asmuo suvokia, jog elgdamasis netinkamu būdu gali būti pašalintas iš bendrovės.

Todėl vertinant ar priverstinis akcijų pardavimas atitinka Konstitucijoje įtvirtintą nuosavybės paėmimo visuomenės poreikiams sąlygą, verta paminėti, jog bendrovė yra juridinis vienetas, įsteigtas sutartinais veikiančių asmenų savo turtu, suteikiantis darbo vietas ir pajamas žmonėms, mokantis mokesčius į valstybės biudžetą, todėl Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pripažinęs, jog pasirinktą veiklą vykdanči ir ją išplėtojusi bendrovė yra reikšmingas subjektas ekonominiu ir socialiniu, t. y. viešojo intereso, aspektu⁶⁸. Šiuo pagrindu, esant bendrovės krizei, kai neįmanoma išspręsti konflikto kitu

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2002 m. liepos 5 d. sprendimas civilinėje byloje A. J. v. S. R., S. L., A. Z., Nr. 2A–226/2002.

⁶⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. vasario 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje R. S. v. *VšĮ Vilniaus verslo teisės akademija*, Nr. 2-40/2007.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje N. K. v. *SIA „J. L. invest“*, Nr. 3K-3-681/2013.

būdu ir esant aukščiau nurodytoms sąlygoms, priverstinį akcijų pardavimą galima pripažinti kaip teisingą būdą tarp akcininkų kilusiam konfliktui išspręsti ir apsaugoti bendrovės akcininkų, darbuotojų interesus, akcininkų įneštą kapitalą, tuo pačiu apsaugant ir bendrovės kaip socialinio ekonominio vieneto interesus. Taip pat atsižvelgiant į tai, kad sprendimą paimti iš akcininko nuosavybės teise valdomas akcijas priima teismas, o ne bet kokia kita institucija, tai sudaro prielaidą teigti, kad kiekvienu atveju individualiai bus įvertinta ar priverstinio akcijų pardavimo instituto taikymas atitinka visas sąlygas įtvirtintas Konstitucijos 23 straipsnyje. Todėl daroma išvada, kad priverstinio akcijų pardavimo institutas neprieštaruoja Konstitucijoje įtvirtintam nuosavybės neliečiamumo principui, nes tenkina visas tris nuosavybės teisės ribojimo sąlygas, o teismas kiekvienu kartu įvertindamas šias sąlygas užtikrina, jog institutas bus taikomas tik išskirtiniais atvejais.

1.5. Akcijų perduodamas kiekis

LR CK nenumatyta, tačiau praktikoje įtvirtinta, jog teismui priėmus teigiamą sprendimą dėl priverstinio akcijų pardavimo, atsakovas privalo perleisti visas nuosavybės teise valdomas akcijas ieškovui. Yra nuomonių, kuriomis ši pozicija kritikuojama. Justino Stašinsko magistro darbe minima, jog tokiu reglamentavimu nepagrįstai išplečiamos pareiškiančiųjų ieškinį asmens dalyvių teisės ir ribojama asmens nuosavybės neliečiamumo apsauga. Tuo atveju, kai juridinio asmens dalyvio veiksmai yra sąlygojami tam tikro akcijų kiekio turėjimu, pakaktų priverstinai nupirkti akcijų dalį, kurios netekęs akcininkas negalėtų pasinaudoti anksčiau turėtomis teisėmis ar atlikti tam tikrus veiksmus. Didesnio akcijų kiekio priverstinis įsigijimas būtų laikytinas dalyvio nubaudimu ir nepagrįstu nuosavybės teisės ribojimu⁶⁹. Privalomas visų akcijų pardavimas, neatsižvelgiant į juridinio asmens dalyvio veiksmus ir jų padarinius prasilenkia su proporcingumo ir teisingumo principais. Viešasis interesas, kuris būtų pagrindas riboti asmens nuosavybės neliečiamumą, gali būti užtikrinamas priverstinai pardavus tik dalį akcijų⁷⁰. Tačiau ši nuomonė smarkiai kritikuotina keliais aspektais: pirma, priverstinis akcijų pardavimas nelaikomas akcininko nubaudimu ar nepagrįstu nuosavybės teisės ribojimu, nes už akcijas yra tinkamai atlyginama, ekspertams nustačius akcijų kainą ir teismui priėmus dėl jos nutartį – už akcijas sumokant tuo metu esančią jų

⁶⁹ STAŠINSKAS, J. Priverstinio akcijų pirkimo – pardavimo būdai ir įgyvendinimas. Magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007. [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.]. <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20090908_19402883788/DS.005.1.01.ETD>. p. 16-18.

⁷⁰ *Ibid.*

rinkos vertę. Antra, kadangi, kaip jau minėta, priverstinis akcijų pardavimas yra *ultima ratio* priemonė, kuri taikoma, kai nebėra kitų teisinių priemonių apginti sąžiningų akcininkų interesus, todėl nėra pagrindo leisti asmeniui, kurio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams ir negalima pagrįstai manyti, kad jo veiksmai ateityje pasikeis, pasilikti bendrovėje ir toliau gauti naudą – dividendus iš uždarosios akcinės bendrovės, kuriai nesąžiningas akcininkas tyčia bandė pakenkti, sužlugdyti ar net priversti prie bankroto. Todėl praktikoje nusistovėjusi pozicija, jog atsakovas turi perleisti visas savo akcijas ieškovui yra teisinga ir pagrįsta protingumo, teisingumo bei sąžiningumo kriterijais.

2. PRIVERSTINIS AKCIJŲ NUPIRKIMAS

2.1. Samprata

Skirtingai nei priverstinio akcijų pardavimo instituto atveju, priverstinis akcijų nupirkimas (dar vadinamas – akcininko pasitraukimo iš bendrovės institutu) nustato ne bendrovės ar bendrovės akcininkų kolektyvinę teisių ir teisėtų interesų gynybą, o konkrečiai vieno ar kelių bendrovės akcininkų teisių ir teisėtų interesų gynybą, dėl kito bendrovės akcininko veiksmų, dėl kurių akcininkas ar keli akcininkai negali tinkamai įgyvendinti savo teisių ar jų teisės yra pažeidžiamos. Kaip numatyta kai kurių valstybių jurisdikcijose, pasitraukimas iš bendrovės galimas ir dėl objektyvių aplinkybių. Priverstinis akcijų nupirkimo institutas skiriasi nuo priverstinio akcijų pardavimo instituto šiais aspektais:

1. reikalavimo objektas yra bendrovės dalyvio akcijų nupirkimas, dėl to, kad šis akcininkas negali tinkamai įgyvendinti savo teisių arba jos yra pažeidžiamos, o ne bendrovės akcininko akcijų pardavimas, dėl šio daromų veiksmų prieštaraujančių bendrovės interesams;
2. nėra pažeidžiami bendrovės interesai, pažeidžiami tik norinčio pasitraukti akcininko interesai;
3. ieškiniu nėra reikalaujama įpareigoti kitą asmenį parduoti jo nuosavybės teise valdomas akcijas, o siekiama įpareigoti kitą akcininką nupirkti pasitraukiančiojo akcininko akcijas.

Priverstinis akcijų nupirkimas kaip ir priverstinis akcijų pardavimas gali būti suprantami kaip akcininko teisių ir teisėtų interesų gynybos priemonė, kaip ypatinga akcininko teisė pareikšti ieškinį teismui dėl kito bendrovės akcininko įpareigojimo nupirkti pasitraukiančiojo akcininko akcijas bei kaip galimybė realizuoti savo akcijas už rinkos kainą, susigrąžinti investuotą kapitalą į bendrovę ir taip išspręsti konfliktą kilusį tarp akcininkų. JAV teismų praktikoje akcentuojama, jog pagrindinis akcininko akcijų išpirkimo instituto tikslas yra galimybė akcininkui, negalinčiam tinkamai įgyvendinti savo teisių, realizuoti akcijas, kurios rinkoje būtų sunkiai realizuojamos arba iš viso nerealizuojamos⁷¹.

Pažymėtina, kad priverstinis akcijų nupirkimas Lietuvoje, kaip ir priverstinis akcijų pardavimas, yra vykdomas teismine tvarka ir gali būti inicijuojamas tik juridinio asmens

⁷¹ FIELD, H. D. Jr. Resolving Shareholder Disputes and Breaking Deadlocks in the Close Corporation p. 988 *Minnesota Law Review* Vol. 58:985. 1973-1974. [interaktyvus], [2016 m. Vasario 26 d.]. <<http://www.heinonline.org/HOL/>>.

dalyvių, kurie turi tam tikrą daugumą bendrovėje⁷². Į teismą kreipiamasi su ieškiniu reikalaujant, kad juridinio asmens akcijos, priklausančios bendrovės dalyviui, kuris negali įgyvendinti savo teisių dėl kito bendrovės akcininko veiksmų ir negalima pagrįstai manyti, kad tokie veiksmai ateityje pasikeis⁷³. Aplinkybės, dėl kurių galima pareikalauti, kad juridinio asmens dalyvis nupirktų akcijas, yra panašios kaip ir nurodytos akcininko pašalinimo atveju, tačiau šiuo atveju jos apima ir bet kokius kliudymus pasinaudoti teisėmis, kurias numato juridinio asmens steigimo dokumentai ar dalyvių sutartys. Taip pat juridinio asmens dalyvio teisės apima ir teisę tikėtis, kad juridinis asmuo veiks siekdamas įgyvendinti savo tikslus, todėl galima teigti, jog šį institutą, priklausomai nuo konkrečios situacijos, būtų galima taikyti ir kai juridinio asmens dalyvio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams⁷⁴. Tačiau Nyderlanduose⁷⁵, Anglijoje⁷⁶ bei JAV⁷⁷, akcininkams nėra nustatytas akcijų kiekis, kurį pasiekus suteikiama teisė kreiptis į teismą dėl priverstinio akcijų nupirkimo.

Tačiau, priešingai nei priverstinio akcijų pardavimo atveju, šiuo institutu pagrinde nėra siekiama apsaugoti bendrovės interesus ir užtikrinti jos tolimesnę veiklą, šio instituto pagrindinis tikslas yra apginti bendrovės akcininką, dažniausiai smulkųjį, kurio teises pažeidžia stambusis bendrovės akcininkas piktnaudžiaudamas jam suteikiamomis teisėmis. Priverstinis akcijų nupirkimo institutas turėtų būti taikomas tik išskirtiniais atvejais, kai bendrovės akcininkų nesutarimų negalima išspręsti kitais teisiniais būdais.

Šiuo institutu Lietuvoje Nyderlanduose⁷⁸, Anglijoje⁷⁹ bei JAV⁸⁰ gali pasinaudoti tik privataus kapitalo bendrovių dalyviai. Priverstinis akcijų nupirkimas taip pat netaikomas

⁷² LR CK 2.123 str. 1 d. numatoma, jog priverstiniam akcijų nupirkimui *mutatis mutandis* taikomos priverstinio akcijų pardavimo teisės normos, todėl remiantis LR CK 2.116 str. 1d. 1 p., kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo turi teisę asmuo, kurio turimų akcijų nominali vertė yra ne mažesnė nei 1/3 bendrovės įstatinio kapitalo.

⁷³ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 2.123 str. 1 d.

⁷⁴ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 245.

⁷⁵ Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivilaw.com/civilcodebook022.htm>>. 2:343 str. 1 d.

⁷⁶ DINE, J., *Company Law*. Fourth Edition. Palgrave Law Masters, 1998. p. 283. *Re Carrington Viyella PLC (1983) 1 BCC 98; Re Company 1988) 4 BCC 506* bylose, teismas išaiškino, jog nesąžiningo pakenkimo institutu gali naudotis visi akcininkai be išimties.

⁷⁷ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005. United States of America, library of Congress Cataloging-in-Publication Data. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://www.lexisnexis.com/documents/pdf/20080618091347_large.pdf>. 14.30 (2).

⁷⁸ Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivilaw.com/civilcodebook022.htm>>. 2:335 str. 1 d.

⁷⁹ Jungtinės Karalystės įmonių įstatymas, 2006 m. (angl. *Companies Act 2006*) [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2000/ukpga_20060046_ei_2#pt1-pbl>. s.994 (3).

⁸⁰ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005. United States of

akcinių bendrovių atžvilgiu dėl tų pačių priežasčių, kurios buvo minėtos nagrinėjant priverstinio akcijų pardavimo instituto taikymą pirmojoje šio magistro darbo dalyje.

Kartu su priverstiniu akcijų pardavimu iš Nyderlandų CK buvo perkeltas ir priverstinis akcijų nupirkimas ir inkorporuotas naujame LR CK.

2.2. Asmenys, turintys teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų nupirkimo

LR CK yra numatyta, jog teisę kreiptis į teismą siekiant įpareigoti kitus akcininkus nupirkti jo akcijas, turi tik akcininkas, kurio turimų akcijų nominali vertė ne mažesnė nei 1/3 bendrovės įstatinio kapitalo⁸¹. Įstatyme numatyta galimybė uždarnosios akcinės bendrovės akcininkui, neturinčiam reikiamos dalies akcijų, paduoti ieškinį teismui kartu su kitu bendrovės akcininku, jeigu jų akcijų suma sudaro 1/3 bendrovės įstatinio kapitalo. Ieškinio pateikimo taisyklės dėl priverstinio akcijų pardavimo *mutatis mutandis* taikomos priverstinio akcijų pardavimo taisyklės įtvirtinančios teisės normos⁸², todėl šias taisykles aptarus pirmoje magistro darbo dalyje, jos kartojamos nebus.

Nyderlanduose, teisė kreiptis į teismą su reikalavimu įpareigoti kitą bendrovės akcininką išpirkti norinčio pasitraukti akcininko akcijas ir taip apginti savo pažeidžiamas teises suteikiama kiekvienam akcininkui ir nėra reikalaujama, kad akcininkas turėtų tam tikrą kiekį bendrovės akcijų⁸³.

Anglijos teisėje smulkiųjų akcininkų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimas taip pat nepriklauso nuo akcininko turimo akcijų kiekio. Ieškinį gali teikti kiekvienas akcininkas, kurio teisės yra pažeidžiamos. Pakanka, jog įrodoma kito bendrovės akcininko kaltė nesąžiningo pakenkimo (angl. *unfair prejudice*) atveju, jog teismas įpareigotų šį akcininką nupirkti nukentėjusiojo akcininkų akcijas⁸⁴.

JAV akcininko akcijų priverstinis nupirkimas taipogi suteikiamas kiekvienam bendrovės akcininkui nepriklausomai nuo jo turimos akcijų kapitalo dalies bendrovėje. Tiesa, akcijų priverstinio pardavimo teisė akcininkams nėra tiesiogiai suteikiama, ši procedūra galima tik nukentėjusiajam akcininkui pateikus prašymą teismui dėl bendrovės likvidavimo (angl. *judicial dissolution*) ir kitiems bendrovės akcininkams ar bendrovei,

America, library of Congress Cataloging-in-Publication Data. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://www.lexisnexis.com/documents/pdf/20080618091347_large.pdf>. p. 14-42.

⁸¹ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 2.123 str. 1 d.; 2.116 str. 1 d. 1 p.

⁸² Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 2.123 str. 2 d.

⁸³ Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>>. 2:343 str. 1 d.

⁸⁴ Jungtinės Karalystės įmonių įstatymas, 2006 m. (angl. *Companies Act 2006*) [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2000/ukpga_20060046_ei_2#pt1-pbl>. 994 str.

pasiūlius išpirkti norinčiojo pasitraukti akcininko akcijas⁸⁵. Tačiau pažymėtina, kad JAV teismai nėra linkę taikyti bendrovės likvidavimo ir šį teisių gynimo būdą skiria tik tada, kai tai yra pagrįstai būtina, norint apginti akcininko, kurio teisės yra pažeidžiamos, interesus ir nėra kito būdo tam pasiekti⁸⁶. Iš šio teisinio reguliavimo, galima spręsti, jog priverstinis akcijų nupirkimas JAV nėra *ultima ratio* priemonė spręsti iškilusius ginčus tarp akcininkų – dar griežtesnė priemonė yra bendrovės likvidavimas. Identiška priemonė – bendrovės likvidavimas, numatoma ir Anglijoje, kuri gali būti pritaikyta, kai teismas nusprendžia, jog ši priemonė atitinka teisingumo ir sąžiningumo pagrindus. Tačiau pažymėtina, jog teismas atsisako taikyti bendrovės likvidavimą, jeigu neišnaudotos kitos teisinės priemonės iškilusioms problemoms tarp akcininkų spręsti ir ieškovas nepagrįstai jomis nesivadovauja⁸⁷.

Taigi galima daryti išvadą, kad priešingai nei Lietuvoje, kitų valstybių teisėse numatyta visų (net ir visiškai smulkiųjų) akcininkų apsauga ir teisė pasitraukti iš bendrovės, jeigu yra pažeidžiamos jų teisės ir teisėti interesai. Todėl kyla klausimas, ką daryti akcininkams Lietuvoje, kurie neturi įstatyme nustatyto reikiamo kiekio akcijų ieškiniui pareikšti ir taip pat reikiamo akcijų kiekio neturėtų prisijungus kitiems akcininkams. Šioje situacijoje įstatymų leidėjas nepateikia atsakymo, kokių teisinių priemonių turėtų imtis akcininkai, norėdami apginti savo turtines teises ir teisėtus interesus, kai dėl kito juridinio asmens veiksmų, akcininkai negali įgyvendinti savo teisių ir negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis. Tokiu atveju smulkieji akcininkai negali savanoriškai pasitraukti iš bendrovės, negali susigrąžinti įnešto turto į bendrovę, negali įpareigoti stambiųjų akcininkų nupirkti jų akcijas. Taip smulkieji akcininkai lieka izoliuoti ir jų kapitalas gali būti prarandamas be jokių teisinių priemonių jam susigrąžinti. Teismų nuomonės šiuo probleminiu klausimu taip pat nėra, nes smulkiesiems akcininkams neturintiems 1/3 įstatinio kapitalo dydžio bendrovėje nėra suteikiama teisė į teisminę gynybą, todėl šis klausimas lieka nagrinėjamas tik teoriniame lygmenyje. Autoriaus nuomone šios problemos sprendimo būdas – įstatymiškai įtvirtinti paprastesnį pasitraukimo būdą iš bendrovės, netaikant akcininkams normatyvinio akcijų kiekio norint pareikšti ieškinį teisme dėl akcininko nesąžiningų veiksmų, kaip tai yra

⁸⁵ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005. United States of America, library of Congress Cataloging-in-Publication Data. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://www.lexisnexis.com/documents/pdf/20080618091347_large.pdf>. 14-42 str.

⁸⁶ MCLEAN, R. S., Minority Shareholders in the Close Corporation Under the New North Carolina Business Corporation Act. *North Carolina Law Review*, Vol. 68:1109, 1989-1990. [interaktyvus], [žiūrėta: 2016 m. kovo 1 d.]. <<http://www.heinonline.org/HOL/>>. p. 1111.

⁸⁷ ANDENAS, M., WOOLDRIDGE, F. *European Comparative Company Law*. Cambridge University press, 2009. p. 281.

įtvirtinta minėtų valstybių teisėse. Akcininkai, turintys net ir 1 % akcijų bendrovėje, turėtų turėti galimybę įpareigoti akcininką išpirkti jų akcijas, jeigu dėl šio akcininko veiksmų, kiti akcininkai negali tinkamai įgyvendinti savo teisių ir negalima pagrįstai manyti, kad šie veiksmai ateityje pasikeis. Nors smulkieji akcininkai, kurių akcijos nesudaro 1/3 bendrovės įstatinio kapitalo dažniausiai neturi teisių sprendžiant klausimus susijusius su bendrovės valdymu ar priežiūra, tačiau teisė į įnešto kapitalo apsaugą jiems turėtų priklausyti. Ši autoriaus pozicija palaikoma ir kitų teisės mokslininkų darbuose⁸⁸.

2.3. Būtinios sąlygos priverstiniam akcininko akcijų nupirkimui

Priverstinio akcijų nupirkimo institutas Lietuvoje suteikia galimybę reikalauti iš kito akcininko nupirkti siekiančio pasitraukti akcininko turimas akcijas. Šiuo atveju būtina įrodyti dvi aplinkybes:

1. besikreipiantis akcininkas neturi galimybių įgyvendinti savo, kaip bendrovės akcininko, teisių dėl kito akcininko veiksmų, ir
2. nėra prielaidų manyti, jog tokie veiksmai ateityje pasikeis⁸⁹.

Taigi akcininkas (ar jų grupė), kuris turi pagrįstą įrodymų teigti, jog kito akcininko veiksmai neleidžia tinkamai ir efektyviai įgyvendinti akcininko teisių, gali kreiptis į teismą ir reikalauti įpareigoti kitą akcininką nupirkti besikreipiančio akcininko akcijas.

Tokiose situacijose analizuotinas kontroliuojančio akcininko teisių įgyvendinimo ir naudojimosi turimomis galiomis pobūdis, t. y. ar kontroliuojantis akcininkas, realizuodamas savo kaip dalyvio teisėtai turimas subjektines teises ir teisėtai turimas galias, šiomis teisėmis (galiomis) nepiktnaudžiavo ir elgėsi sąžiningai kitų akcininkų atžvilgiu. Būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp neteisėtų akcininko atsakovo veiksmų ir tokių veiksmų rezultato, t. y. akcininko – ieškovo interesų pažeidimo. Pažymėtina ir tai, kad šis akcininko teisių gynimo būdas taikytinas ne tiek dėl konkrečių taisyklių pažeidimo, kiek dėl atitinkamų principų pažeidimo (pavyzdžiui, akcininkų lygiateisiškumo principo, draudimo piktnaudžiauti teise, sąžiningumo ir protingumo principų pažeidimo)⁹⁰.

⁸⁸ MIKALONIENĖ, L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Monografija. *VĮ Registrų centras*: Vilnius, 2015. Teisė reikalauti priverstinio uždarnosios akcinės bendrovės akcijų nupirkimo turėtų būti įtvirtinta kaip kiekvieno akcininko teisė. Akcininkui turėtų būti suteikta galimybė apsispręsti, ar konkrečioje situacijoje racionalu reikalauti priverstinio akcijų nupirkimo, o sąžiningą naudojimąsi šiuo civilinių teisių gynimo būdu turėtų kontroliuoti teismas konkrečioje byloje *ad hoc*.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 2.123 str. 1 d.

⁹⁰ ŽVYBAS, Audrius. Priverstinis akcijų pardavimas – kada jį taikyti?, *Glimstedt teisės žinios*, 2014 m. Nr. 2 (14). [interaktyvus], [2016 m. kovo 2 d.]. < [http://www.glimstedt.lt /assets/E-laikrastis/E-laikrastis-GLIMSTEDT-Teises-zinios-14-AKCININKU_GINCAI.pdf](http://www.glimstedt.lt/assets/E-laikrastis/E-laikrastis-GLIMSTEDT-Teises-zinios-14-AKCININKU_GINCAI.pdf) >. p. 10.

Iki 2013 m. Nyderlanduose akcininkas turėjo teisę reikalauti priverstinai nupirkti jo akcijas, kai akcininko interesai buvo pažeisti kitų akcininkų veiksmais (t. y. akcininkams veikiant ir kaip dalyviams, ir kitaip), tačiau bendrovės veiksmai, kurių nebuvo galima priskirti akcininkų veiksams, nesudarė pagrindo taikyti šią priemonę⁹¹. Nuo 2013 m., įsigaliojus Nyderlandų CK pakeitimams pagrindu pasitraukti pripažįstami kalti kitų akcininkų arba bendrovės veiksmai⁹².

JAV akcijų priverstinio pardavimo institutas galimas tik tokiu atveju, jeigu norintis pasitraukti akcininkas yra pateikęs prašymą teismui dėl bendrovės likvidavimo. Prašymą nupirkti pasitraukiančiojo akcininko akcijas gali pareikšti tik kiti bendrovės akcininkai ir pati bendrovė. Akcininkas reiškia ieškinį teismui, jeigu:

1. Bendrovės valdymo organai negali priimti reikiamų sprendimų dėl esamos teisinės aklavietės bendrovėje, akcininkams nepavyksta jos panaikinti ir bendrovei gresia nepataisomi nuostoliai (angl. *irreparable injury*) (arba nuostoliai yra patiriami) ar negalima efektyviai tęsti bendrovės veiklos tikslų dėl esamos teisinės aklavietės ir dėl jos akcininkai patiria žalą;
2. Bendrovės valdymo organai ar kiti asmenys, galintys priimti sprendimus bendrovėje, elgėsi ar elgiasi neteisėtai ar apgaulingai ar naudoja priespaudą bendrovės atžvilgiu arba yra tikimybė, kad taip elgsis ateityje⁹³;
3. Bendrovės turtas yra neteisėtai panaudojamas arba švaistomas⁹⁴.

Tačiau pastebėtina, jog JAV praktikoje akcininkui siekiant apginti jo pažeidžiamas teises, bendrovės likvidavimo dažniausiai neprireikia ir šis ginčas būna išspręstas išperkant norinčiojo pasitraukti akcininko akcijas ir už jas tinkamai atsiskaitant, o atlikus minėtus veiksmus likvidavimo procedūra yra nutraukiama ir kiti akcininkai gali tęsti bendrovės veiklą⁹⁵. Taip pat paminėtina, jog ir teismai, ir amerikiečių teisės mokslininkai nepalaiko bendrovės likvidavimo kaip akcininko teisių gynimo būdo, nes ši priemonė

⁹¹ Timmerman, L. and Doorman, A., Rights of Minority Shareholders in the Netherlands, vol. 6.4 Electronic Journal Of Comparative Law [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 5 d.]. <<http://www.ejcl.org/64/art64-12.html>>. p. 592. Iš: Mikaloniene, L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Monografija. VĮ Registrų centras: Vilnius, 2015.

⁹² VERKERK, B. Modernizing of Dutch Company Law: Reform of the Law Applicable to the BV and a New Legal Framework for the One-Tier board within NVs and BVs'. European Company Law, 2010, Volume 7, Issue 3. p. 118. Iš: Mikaloniene, L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Monografija. VĮ Registrų centras: Vilnius, 2015.

⁹³ Tiesa šioje vietoje MBCA nenurodo kieno atžvilgiu šie veiksmai turi būti atliekami – ar bendrovės ar akcininko. Autoriaus nuomone, šie veiksmai turi būti priešingi bendrovės interesams ir tuo pačiu šie neigiami veiksmai turi lemti žalą akcininkui.

⁹⁴ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005. United States of America, library of Congress Cataloging-in-Publication Data. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://www.lexisnexis.com/documents/pdf/20080618091347_large.pdf>. 14.32 str. (2).

⁹⁵ *Ibid.* p. 14-41.

nėra visiškai ieškovo interesus ir tuo pačiu viešąjį interesą patenkinanti priemonė. Likvidavimas reiškia nuolatinį ir nesugrąžinamą turėtų vertybių nutraukimą, ko būtų galima išvengti, nutraukus teisinę aklavietę ar kitus akcininkų ginčus, alternatyviomis teisinėmis priemonėmis⁹⁶. Taigi, galima daryti išvadą, jog norint taikyti priverstinį akcijų nupirkimą JAV, žala turi būti daroma ir akcininkui, ir bendrovės interesams, kurie lemia neigiamus bendrovės finansinius rodiklius, taip pat ir akcininko akcijų nuvertėjimą, tačiau žalos faktas nėra būtinas, jeigu įrodomas akcininko teisėtų lūkesčių pažeidimas⁹⁷.

Anglijos teisėje vyrauja nesąžiningo pakenkimo (angl. *unfair prejudice*) sąlyga, kuri gali būti pripažįstama, kai akcininkas elgiasi tokiu būdu, jog kiti bendrovės akcininkai praranda jo pasitikėjimą. Kitaip tariant, nesąžiningas pakenkimas yra tada, kai akcininko nesąžiningas elgesys (angl. *underhand behavior*) bendrovės interesų atžvilgiu, sukelia žalą kitiems bendrovės dalyviams⁹⁸. Reikia įrodyti, kad akcininko elgesys, dėl kurio veiksmų kreipiamasi į teismą siekiant inicijuoti akcijų priverstinio pardavimo institutą, yra ir neteisingas, ir žalingas. Tai reiškia, jog turi būti abi sąlygos, įrodyti tik vieną iš jų nepakanka. Tačiau ne visais atvejais privaloma įrodyti, jog dėl akcininko veiksmų yra patiriama žala, akcijų priverstinis nupirkimas taip pat gali būti patenkintas teismo, kai yra įrodoma, jog pažeisti akcininko teisėti lūkesčiai⁹⁹. Komerciniai sprendimai dažnai gali turėti skirtingą įtaką tarp smulkiųjų ir stambiųjų akcininkų, tačiau vien faktas, jog smulkieji akcininkai nėra patenkinti kitų akcininkų priimtais sprendimais arba šie jiems yra nenaudingi, nesudaro fakto reikalauti priverstinio akcijų nupirkimo. Teismas taip pat negalėtų patenkinti akcininko reikalavimo pasitraukti iš bendrovės, tik todėl, kad bendrovė yra teisinės aklavietės situacijoje arba akcininkai yra praradę pasitikėjimą vieni kitais. Norint, jog teismas patenkintų ieškinį dėl priverstinio akcijų nupirkimo, akcininkas turi įrodyti taisyklių ar sutarčių, nusakančių kaip bendrovė turi būti valdoma ir kaip turi būti vykdoma jos veikla, pažeidimą. Tačiau, net jeigu taisyklės ir nebuvo pažeistos, akcininkui reikėtų įrodyti, jog kiti akcininkai nesiėlgė vadovaudamiesi geros moralės principais ir toks elgesys buvo neteisėtas kitų akcininkų ir bendrovės atžvilgiu. Nėra griežtai būtina nustatyti akcininkų sąmoningą nesąžiningumą, tačiau tai dažniausiai

⁹⁶ MCLEAN, R. S., *Minority Shareholders in the Close Corporation Under the New North Carolina Business Corporation Act*. North Carolina Law Review, Vol. 68:1109, 1989-1990. [interaktyvus], [žiūrėta: 2016 m. kovo 1 d.]. <<http://www.heinonline.org/HOL/>>. p. 1112.

⁹⁷ O'NEAL, F. H. *Oppression of minority shareholders: Protecting minority rights in squeeze-outs and other intracorporate conflicts*. 2nd ed. by F. Hodge O'Neal and Robert Thompson. Wilmette, Ill.: Callaghan, 1985-2000, Vol. 1, Vol. 2. p. 141.; apie teisėtus akcininko lūkesčius bus kalbama žemiau tekste.

⁹⁸ MILMAN, D. Domestic tussles within companies: an ever constant facet of company law. *Company Law Newsletter*, 2006, No. 1, p. 4.

⁹⁹ LEE, Antony, *Guide to Unfair Prejudice Against Shareholders*, 2009. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2016 m. kovo 28 d.]. <[http://www.ashfords.co.uk/guide-to-unfair-prejudice-against-shareholders-\(1\)/>](http://www.ashfords.co.uk/guide-to-unfair-prejudice-against-shareholders-(1)/>); pažeisti teisėti lūkesčiai turi būti susiję su akcininko pašalinimu ar negalėjimu dalyvauti bendrovės valdyme ir pajamų gavimu.

suponuoja ieškinio pagrindą¹⁰⁰. Šio instituto tikslas Anglijoje – apsaugoti bendrovės veiklos tęstinumą, skatinant arba reikalaujant, kad bendrovę kontroliuojantys asmenys išpirktų smulkiųjų akcininkų akcijas¹⁰¹.

Taigi šiuo aspektu nagrinėjamų valstybių teisėse susiklostė skirtingas teisės taikymas, kai Lietuvoje ir Nyderlanduose priverstinis akcijų nupirkimas taikomas nepriklausomai nuo to, ar bendrovė patiria žalą, pakanka, kad dėl kito akcininko veiksmų, besikreipiantis akcininkas neturi galimybių įgyvendinti savo, kaip bendrovės dalyvio teisių ar pažeidžiami įstatymo saugomi interesai, o Anglijoje bei JAV žalos bendrovei faktas yra būtinoji sąlyga šiam institutui inicijuoti. Todėl, galima daryti išvadą, jog Lietuvoje ir Nyderlanduose akcininko pasitraukimo iš bendrovės instituto taikymas yra šiek tiek paprastesnis, nes nereikia įrodyti fakto, jog bendrovė patiria žalą dėl kito akcininko veiksmų.

Grįžtant prie Lietuvos teismų praktikos, verta paminėti, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2007 m. lapkričio 12 d. nutartyje¹⁰² ir 2008 m. birželio 13 d. nutartyje¹⁰³ taikė ydingą praktiką priverstinio akcijų nupirkimo aspektu. Šiose nutartyse nurodoma, kad priverstinis akcijų pardavimas, kaip išimtinis akcininko teisių gynimo būdas, yra galimas, kai konstatuojama, jog akcininkas, kuris kreipiasi į teismą, negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip juridinio asmens dalyvio, teisių dėl kito uždarnosios akcinės bendrovės akcininko neteisėtų veiksmų, ir negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis. Pastebėtina –būtinoji sąlyga taikyti šį institutą yra nurodomi neteisėti veiksmai, nors LR CK nėra užsimenama apie veiksmų neteisėtumą. Neteisėti veiksmai yra viena iš būtinųjų sąlygų civilinei atsakomybei kilti¹⁰⁴. Tačiau civilinė atsakomybės klausimas nėra kartu nagrinėjamas su priverstinio akcijų pardavimo ar nupirkimo institutais. Civilinės atsakomybės sąlygos nėra įrodinėjamos ir akcijos yra perleidžiamos kitais pagrindais, kuriems veiksmų neteisėtumas nėra viena iš būtinųjų sąlygų. Kaip jau minėta, akcijų priverstinis nupirkimas gali būti inicijuojamas, kai akcininkas negali įgyvendinti savo, kaip bendrovės akcininko, teisių dėl kito akcininko veiksmų ir negalima pagrįstai manyti, kad tokie veiksmai ateityje pasibaigs. Taip pat parbrėžtina, jog akcininkui, dėl kurio veiksmų inicijuojamas akcijų priverstinio nupirkimo institutas, nėra taikomos jokios

¹⁰⁰ BELLIS, C., DASHWOOD-BEGG, A., SADLER, M. *Unfair Prejudice and Shareholder Protection*. [interaktyvus], [žiūrėta: 2016 m. kovo 28 d.]. <http://www.henmansfreeth.co.uk/commercial_disputes.pdf>.

¹⁰¹ ENRIQUES, L.; HERTIG, G.; KANDA, H. *The Anatomy of Corporate Law. A Comparative and Functional Approach*. Second Edition. Oxford university press, 2009. p. 161-162.

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kapitalo valdymo grupė“ v. UAB „Penki kontinentai“, Nr. 3K-3-483/2007.

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. v. UAB „Grigiškių statyba“, Nr. 3K-3-323/2008.

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. XXII skyrius.

sankcijos ar baudos už šių veiksmų atlikimą. Todėl, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2013 m. gruodžio 23 d. nutarties¹⁰⁵ motyvacinėje dalyje jau nebetaikė akcininko neteisėtų veiksmų kaip būtinosios sąlygos priverstinio akcijų nupirkimo instituto taikymui, o apsiribojo sąvoka – akcininko veiksmai, priešingi juridinio asmens veiklos tikslams. Tačiau kaip jau minėta pirmoje šio magistro darbo dalyje, veiksmų neteisėtumas yra labai plati sąvoka civilinėje teisėje ir kiekvienoje konkrečioje situacijoje net ir iš pažiūros teisėtus veiksmus, tačiau nesąžiningus kitų akcininkų atžvilgiu, galima pripažinti neteisėtais veiksmais konkrečiu nagrinėjamu atveju ir šiuo pagrindu inicijuoti priverstinį akcijų nupirkimą. Kita vertus, autoriaus nuomone, įstatyme nenurodytas veiksmų neteisėtumas tuo pagrindu, jog neteisėti veiksmai, kaip jie suprantami pagal LR CK 6.246 str. 1 d., nėra preziumuojami ir kiekvienu atveju juos reikia įrodinėjimo atskirai. Tai gali sukelti papildomų kliūčių, nes neteisėtus veiksmus daug sunkiau įrodyti, negu konstatuoti, jog dėl kito akcininko veiksmų, nėra galimybės įgyvendinti savo teisių. Jeigu būtų privaloma įrodyti neteisėtus veiksmus, šis institutas būtų įgyvendinamas daug sunkiau.

2.4. Veiksmai, dėl kurių akcininkas negali įgyvendinti savo teisių

LR CK nepateikiama jokio veiksmų, kurie gali būti laikytini trukdančiais akcininkui tinkamai įgyvendinti jo teises, sąrašo, tačiau analizuojant teismų praktiką ir teisės doktriną manytina, kad jais galėtų būti laikomi įvairūs veiksmai, pavyzdžiui: atsisakymas akcininkui pateikti reikalaujamą informaciją apie bendrovę, kurią teisės aktai įpareigoja pateikti, kai bendrovės vadovas (atsakingas už informacijos pateikimą asmuo) kartu yra ir akcininkas; dividendų neskyrimas, kai bendrovės rezultatai sudaro prielaidas juos skirti ir kai nėra jokių projektų, dėl kurių reikėtų kaupti rezervus; neinformavimas apie šaukiamus akcininkų susirinkimus, kai bendrovės vadovas kartu yra ir akcininkas; ir pan. Nors daugeliu atveju šis priverstinis išpirkimas bus daugiausiai naudojamas mažumos akcininkų, įmanomi ir atvejai, kai akcininkas, turintis absoliučią daugumą akcijų, irgi bus priverstas kreiptis į teismą dėl turimų akcijų priverstinio išpirkimo, jei bendrovės įstatai numato itin kvalifikuotą daugumą tam tikriems sprendimams priimti (pavyzdžiui, jei vadovo atšaukimas, dividendų skyrimas ar kiti klausimai turi būti priimami vienbalsiai,

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *N. K. v. SIA „J. L. invest“*, Nr. 3K-3-681/2013.

tuomet ir 10 proc. akcijų turintis akcininkas gali blokuoti tokius sprendimus ir tapti atsakovu byloje, kurioje jo bus reikalaujama nupirkti kitų akcininkų turimas akcijas)¹⁰⁶.

SPE reglamento pasiūlymo 18 straipsnyje numatyta, kad akcininkas turi teisę pasitraukti iš bendrovės, jeigu bendrovės vykdoma veikla kelia didelę žalą akcininkui, tačiau tik esant vienai iš šių sąlygų: bendrovė neteko didelės dalies turto; bendrovė perkėlė buveinę į kitą Europos Sąjungos valstybę narę; iš esmės pasikeitė bendrovės vykdoma veikla; bendrovėje ilgiau kaip trejus metus neišmokami dividendai, nors bendrovės finansinė padėtis leidžia tai daryti¹⁰⁷. Tiesa, vėlesniame SPE reglamento pakeitime, buvo išbraukta didelės žalos sąlyga ir numatyta galimybė nustatyti kitokias akcininko pasitraukimo taisykles bendrovės įstatuose.

JAV veiksmai ir aplinkybės, kuriais suteikiama teisė į bendrovės likvidavimą, taip pat ir į ieškinį pareiškusio akcininko akcijų nupirkimą, aiškinami per sąlygas, kurios moduliniame akte (MBCA) ne visai aiškiai yra išdėstytos. Taigi visų pirma reikėtų apibrėžti, kaip yra suprantama teisinė aklavietė ir kokie turi būti teisinės aklavietės padariniai (arba numanomi padariniai) bendrovei. Teisinė aklavietė JAV, bendrovės likvidacijos ir priverstinio akcijų pardavimo kontekste suprantama kaip labai stambus bendrovės valdymo paralyžius, kai bendrovė paprasčiausiai negali funkcionuoti ir jai gresia neišvengiama finansinė katastrofa. Taip pat teisinė aklavietė aiškinama sutelkiant dėmesį į jos daromą poveikį akcininkams ir jų interesams, o ne tik į teisinės aklavietės poveikį ekonominei bendrovės situacijai. Taip pat teisinė aklavietė dažnai suprantama kaip situacija, kai akcininkų balsai bendrovėje pasiskirsto po lygiai – po 50 procentų. Tokiu atveju akcininkas, turintis šiek tiek mažiau nei 50 procentų akcijų suteikiančių balsų, neturi sprendžiamojo balso teisės bendrovėje ir yra laikomas smulkiuoju akcininku, nes kitas bendrovės akcininkas turi visas likusias akcijas ir valdo kontrolinį paketą. Toks akcininkas, valdantis mažiau nei 50 procentų bendrovės akcijų negalėtų kreiptis į teismą dėl teisinės aklavietės situacijos panaikinimo bendrovėje ir taip apginti savo teisių. Tačiau *Mordka vs. Mordka Enters. Inc.* byloje teismas pripažino, jog teisinė aklavietė gali būti ir tada, kai reikalingas itin kvalifikuotos daugumos sutikimas priimti sprendimą ir jo nepavyksta priimti arba bendrovės įstatuose numatyta veto teisė tam tikriems itin svarbiems sprendimams priimti ir to nepavyksta padaryti. Šis aiškinimas yra pagirtinas, nes potenciali žala bendrovei ir akcininkams yra tokia pati, nesvarbu ar nesugebėjimą

¹⁰⁶ ŽVYBAS, Audrius. Priverstinis akcijų pardavimas – kada jį taikyti?, *Glimstedt teisės žinios*, 2014 m. Nr. 2 (14). [interaktyvus], [2016 m. kovo 2 d.]. < [http://www.glimstedt.lt /assets/E-laikrastis/E-laikrastis-GLIMSTEDT-Teises-zinios-14-AKCININKU_GINCAI.pdf](http://www.glimstedt.lt/assets/E-laikrastis/E-laikrastis-GLIMSTEDT-Teises-zinios-14-AKCININKU_GINCAI.pdf) >. p. 10.

¹⁰⁷ Proposal for a Council Regulation on the statute for a European private company 2008. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. <[http://ec.europa.eu/internal_market/ company/docs/epc/proposal_en.pdf](http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/epc/proposal_en.pdf)>. 18 str. 1 d.

priimti atitinkamą sprendimą sukėlė itin kvalifikuotos daugumos nepritarimas ar paprastosios daugumos nepritarimas¹⁰⁸. Taip pat pabrėžtina, jog teisinės aklavietės sukeliama nepataisomi nuostoliai dažnai suprantami kaip neišvengiamas bendrovės nemokumas, tik esant šiai sąlygai galima inicijuoti bendrovės likvidavimo procesą ir tuo pačiu priverstinį akcijų nupirkimą¹⁰⁹.

Teismai JAV, neteisėtumo, apgaulės, spauda ir neteisingai panaudojamo turto sąlygas, būtinas inicijuoti bendrovės likvidavimui, taip pat priverstiniam akcijų nupirkimui, dažnai sujungia kartu kaip vieną, jų neišskiriant. Praktikoje šiomis sąlygomis įvardijami tokie veiksmai kaip nepagrįstai didelių atlyginimų ir premijų išsimokėjimas, asmeninių skolų ir išlaidų padengimas iš bendrovės lėšų bei kitos situacijos įskaitant piktnaudžiavimą užimama padėtimi bendrovėje bei bendrovę kontroliuojančių akcininkų lengvabūdišką naudojimąsi bendrovės turtu¹¹⁰.

Nors JAV teismai, kaip jau minėta, dažniausiai sąlygas, būtinas likvidavimo ir priverstinio akcijų pardavimo atveju, sujungia į vieną, tačiau vieną iš sąvokų teismai aiškino papildomai – tai yra spauda (angl. *oppression*). Šis terminas aiškinamas keliais aspektais: pirma, tai gali būti apsunkinantis, šiurkštus ir neteisingas bendrovės akcininko elgesys; sąžiningumo stoka ir sąžiningo bendrovės reikalų tvarkymo nebuvimas, kuriuo sukeliama žala kitiems bendrovės dalyviams; akivaizdus sąžiningos veiklos standartų nebuvimas, kurių tikisi kiekvienas asmuo investuojantis savo lėšas į bendrovę. Pagal šį aiškinimą spauda iš esmės yra akcininko fiduciarinių pareigų ir geros valios pažeidimas, kurio stambieji akcininkai turi laikytis bendrovėje siekiant apsaugoti smulkiųjų akcininkų interesus¹¹¹.

Antrasis šios sąvokos išaiškinimas kyla iš *Donahue v. Rodd Electrotype Company of New England, Inc.* bylos, kurioje nurodyta, jog spauda yra toks akcininko elgesys, kuriuo sulaužoma griežta, tarp akcininkų *inter se* galiojanti, fiduciarinė geros valios ir ištikimybės pareiga. Santykiai tarp akcininkų kiekvienoje bendrovėje turėtų būti pagrįsti pasitikėjimu, užtikrintumu ir visišku lojalumu¹¹².

¹⁰⁸ HAYNSWORTH, H. J. The Effectiveness of Involuntary Dissolution Suits as a Remedy for Close Corporation Dissension. *Cleveland State Law Review*, 1987, Vol. 35, p. 25-93. [interaktyvus], [žiūrėta: 2016 m. kovo 1 d.]. <<http://www.heinonline.org/HOL/>>. p. 34.

¹⁰⁹ J. HETHERINGTON, J. A. C.; DOOLEY, M. P. Illiquidity and exploitation: a proposed statutory solution to the remaining close corporation problem. *Virginia Law Review*, 1977, Vol. 63, No. 1, p. 1—75 [interaktyvus], [žiūrėta: 2016 m. kovo 1 d.]. <<http://www.heinonline.org/HOL/>>. p. 10.

¹¹⁰ HAYNSWORTH, H. J. The Effectiveness of Involuntary Dissolution Suits as a Remedy for Close Corporation Dissension. *Cleveland State Law Review*, 1987, Vol. 35, p. 25-93. [interaktyvus], [žiūrėta: 2016 m. kovo 1 d.]. <<http://www.heinonline.org/HOL/>>. p. 35.

¹¹¹ *Ibid* p. 36.

¹¹² LAREDO, M. C. Shareholder Duties and Disputes in Closely-Held Corporations in Massachusetts. *Massachusetts Law Review* Vol. 91. No. 138. 2007-2009. [interaktyvus], [žiūrėta: 2016 m. kovo 1 d.]. <<http://www.heinonline.org/HOL/>>. p. 138.

Trečia – norint įrodyti kito akcininko veiksmuose esant priespaudą, jis turi įrodyti, jog turėjo esminių teisėtų lūkesčių, apie kuriuos žinojo vienas ar daugiau kitų bendrovės akcininkų; teisėti lūkesčiai buvo sužlugdyti, kito akcininko veiksmais; šie teisiniai lūkesčiai buvo nutraukti ne dėl ieškovo kaltės ir ieškovas niekaip negalėjo jiems sutrukdyti. Šiaurės Karolinos Aukščiausiasis Teismas (angl. *Supreme Court of North Carolina*) *Meiselman v. Meiselman* byloje išaiškino, jog norint pritaikyti teisėtų lūkesčių doktriną, pirmiausia reikia nustatyti akcininko teises ir teisėtus interesus bendrovėje, įskaitant jo teisėtus lūkesčius, kurie nustatomi pagal visų bendrovės dalyvių tarpusavio santykių istoriją. Antra, reikia nustatyti ar šie teisiniai interesai bei teisėti lūkesčiai ginami teismine tvarka. *Meiselman* byloje teismas nustatė naujus pagrindus, kuriais tapo galima ginti akcininko pažeistas teises ne tik ta apimtimi, kai stambieji akcininkai savo veiksmais sukėlė žalą kitiems akcininkams, bet ir tada, kai akcininkas negauna tai ko tikėjosi sulaukti ir dalyvavimo bendrovės veikloje – t.y. pažeidžiami jo teisiniai lūkesčiai. Šios naujai suformuluotos sąlygos leidžia akcininkams ginti savo teises daug platesniais pagrindais, tokiais kaip akcininkų pareigos ir lojalumas bendrovei, o ne tik remtis nesąžiningais stambiųjų akcininkų veiksmais, kurie praktikoje dažnai gali būti neįrodomi. Pažymėtina, jog ginami tiek teisėti lūkesčiai, kurie buvo pripažįstami steigiant bendrovę, tiek ir teisėti lūkesčiai bendrovei vystantis, tačiau asmeniniai lūkesčiai, apie kuriuos kiti akcininkai nieko nežinojo negali būti laikomi teisėtais lūkesčiais¹¹³.

Ieškiniai dėl nesąžiningo pakenkimo yra labai specifiniai ir kiekvienu konkrečiu atveju turi būti nustatinėjami kiekvienos konkrečios bendrovės susitarimai tarp akcininkų ir jų teisėti lūkesčiai. Konkretūs veiksmai, dėl kurių teismas buvo patenkinęs akcininkų ieškinius dėl nesąžiningo pakenkimo ir po jo sekančiu priverstinio akcijų pardavimo yra:

1. Verslo nukreipimas nuo bendrovės;
2. Tinkamo dydžio dividendų nemokėjimas;
3. Stambiųjų akcininkų nusistatytas nepagrįstai didelių atlyginimų mokėjimas sau pačiam;
4. Naudojimasis bendrove siekiant asmeninės naudos;
5. Stambiųjų akcininkų akcijų perleidimas pažeidžiant pirmumo teises arba sąmoningas smulkiųjų akcininkų akcijų paketo praskiedimas;
6. Stambūs apskaitos vedimo pažeidimai;

¹¹³ O'NEAL, F. H. *Oppression of minority shareholders: Protecting minority rights in squeeze-outs and other intracorporate conflicts*. 2nd ed. by F. Hodge O'Neal and Robert Thompson. Wilmette, Ill.: Callaghan, 1985-2000, Vol. 1, Vol. 2. p. 141.

7. Reikšmingi, stambūs bendrovės įstatų pažeidimai (techniniai ar ribotos atsakomybės pažeidimai nepakankami)¹¹⁴.

Tačiau pabrėžtina, jog turi būti nustatoma akcininko kaltė. Jeigu dėl nesąžiningo pakenkimo ar pasitikėjimo praradimo nėra nustatoma nė vienos šalies kaltė, teismai, kaip tinkamiausią sprendimą gali taikyti bendrovės likvidavimą kilusiam ginčui išspręsti¹¹⁵.

Taigi, įvertinus minėtų valstybių įstatymuose bei teismų praktikoje, reglamentuojamus veiksmus, būtinus taikant priverstinį akcijų nupirkimą, galima daryti išvadą, jog tai daugiausia yra veiksmai susiję su bendrovės akcininkų pareigų pažeidimu, nesąžiningu elgesiu, bei netinkamu bendrovės valdymu. Tačiau svarstytinas variantas, jog įstatymo nuostatose dėl priverstinio akcijų nupirkimo galėtų būti įtvirtintos ir objektyvių aplinkybių sąlygos (pvz. akcininko liga, amžius ar pan.), kurios leistų akcininkams pasitraukti net ir be patirtos žalos dėl kito akcininko veiksmų ar nesąžiningo elgesio ar pažeistų teisėtų lūkesčių. Šios sąlygos suteiktų daugiau alternatyvų akcininkui pasitraukti ir taip susigrąžinti savo investicijas bei užtikrintų tolesnę bendrovės veiklos eigą. Tačiau kiekvienu atveju teismas turėtų labai atidžiai vertinti situaciją ir nesudaryti prielaidų akcininkams piktnaudžiauti suteikiamomis teisėmis ir užkirsti kelią akcininkams bandant pasitraukti iš bendrovės pvz. dėl komerciškai nesėkmingai vykdomos veiklos.

2.5. Pasitraukiančio bendrovės akcininko akcijas įgyjantis subjektas

LR CK 2.123 str. 1 d. nurodoma, jog iš bendrovės norinčiam pasitraukti akcininkui pateikus ieškinį dėl priverstinio akcijų nupirkimo, atsakovu byloje yra šaukiamas kitas bendrovės akcininkas, dėl kurio veiksmų ieškovui neįmanoma tinkamai įgyvendinti savo teisių. Tačiau atsakovas turi įstatyminę pareigą į bylą kviesti bendraatsakoviais kitus bendrovės akcininkus¹¹⁶. Ši imperatyvi teisės norma suponuoja, jog bendrovė negali įsigyti pasitraukiančiojo akcininko akcijų, šią pareigą palikdama tik kitiems bendrovės akcininkams.

Pasitraukiančiojo akcininko akcijas JAV turi teisę įsigyti kiti bendrovės akcininkai arba bendrovė, priklausomai nuo to, ar bendrovė pateikė prašymą nupirkti akcijas ar ne. Jeigu bendrovė, po pasitraukiančiojo akcininko pateikto ieškinio teismui dėl bendrovės likvidavimo, nepateikia prašymo išpirkti akcijas, tokį prašymą pareiškę kiti bendrovės

¹¹⁴ BELLIS, C., DASHWOOD-BEGG, A., SADLER, M. *Unfair Prejudice and Shareholder Protection*. [interaktyvus], [žiūrėta: 2016 m. kovo 28 d.]. <http://www.henmansfreeth.co.uk/commercial_disputes.pdf>.

¹¹⁵ MILMAN, D. Domestic tussles within companies: an ever constant facet of company law. *Company Law Newsletter*, 2006, No. 1. p. 4.

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 2.123 str. 2 d.

akcininkai, turi teisę ir taip pat pareigą įgyti pasitraukiančiojo akcininko akcijas. Pažymėtina, jog pirmenybės teisė įgyti pasitraukiančiojo akcininko akcijas turi bendrovė, nesvarbu kas pirmas būtų pateikęs prašymą, tačiau ir bendrovė, ir bendrovės akcininkai negali būti bendraatsakoviais sprendžiant akcijų nupirkimo klausimą¹¹⁷.

Iki 2013 m. Nyderlanduose pareiga nupirkti pasitraukiančiojo akcininko akcijas buvo įtvirtinta akcininkams, kurie pažeidė pasitraukiančiojo akcininko teises ar teisėtus interesus¹¹⁸. Nuo 2013 m. įsigaliojus Nyderlandų CK pakeitimams, tokia pareiga numatyta ieškovo teises ar interesus pažeidusiems akcininkams bei bendrovei¹¹⁹.

Anglijoje nesąžiningo pakenkimo atveju, kai taikomas priverstinis akcijų nupirkimas, akcijas privalo nupirkti akcininkas, kuris yra atsakingas dėl nesąžiningo pakenkimo¹²⁰, tačiau yra galimybė, kai pasitraukiančio akcininko akcijas įsigyja ir bendrovė, tačiau atsižvelgiant į kapitalo palaikymo taisykles¹²¹.

Minėtose valstybėse įtvirtinta bendrovės pareiga išpirkti pasitraukiančiojo akcininko akcijas suteikia didesnę teisių apsaugą ir gali labiau užtikrinti priverstinio akcijų nupirkimo instituto įgyvendinimą, nes kaip jau minėta pirmojoje darbo dalyje, kiti akcininkai gali neturėti lėšų sumokėti pasitraukiančiajam akcininkui už jo perleidžiamas akcijas. Autoriaus nuomone, akcijų priverstinio nupirkimo institutas Lietuvoje galėtų būti papildomas šiuo punktu ir teisė nupirkti pasitraukiančiojo akcininko akcijas galėtų būti suteikiama bendrovei, žinoma atsižvelgiant į taisykles, numatančias bendrovės kapitalo palaikymą.

¹¹⁷ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005. United States of America, library of Congress Cataloging-in-Publication Data. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://www.lexisnexis.com/documents/pdf/20080618091347_large.pdf>. p. 14-44.

¹¹⁸ Nyderlandų civilinis kodeksas 2:343 straipsnio 1 dalies redakcija, galiojusi iki 2013 m. Iš: Mikalonienė, L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Monografija. VĮ Registrų centras: Vilnius, 2015.

¹¹⁹ Timmerman, L. and Doorman, A., Rights of Minority Shareholders in the Netherlands, vol. 6.4 Electronic Journal Of Comparative Law [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 5 d.]. <<http://www.ejcl.org/64/art64-12.html>>. p. 592. Iš: Mikalonienė, L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Monografija. VĮ Registrų centras: Vilnius, 2015.

¹²⁰ MILMAN, D. Domestic tussles within companies: an ever constant facet of company law. *Company Law Newsletter*, 2006, No. 1, p. 4.

¹²¹ Jungtinės Karalystės įmonių įstatymas, 2006 m. (angl. *Companies Act 2006*) [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2000/ukpga_20060046_ei_2#pt1-pbl>. 996 str. (2) (e).

3. PRIVERSTINIO AKCIJŲ PARDAVIMO IR NUPIRKIMO INSTITUTŲ PROCEDŪROS

3.1. Samprata

Priverstinio akcijų nupirkimo ir pardavimo institutų analizė yra neįmanoma be procedūrinių etapų nagrinėjimo, nes nebūtų iki galo atskleista kaip iš tikro veikia šie institutai ir kaip jie yra įgyvendinami. Paskirų valstybių teisėse įtvirtinti procedūriniai skirtumai leidžia suvokti šių institutų įgyvendinimo problematiką ir nustatyti, kokių procedūrų reikia laikytis, norint tinkamai pašalinti akcininką iš bendrovės ar akcininkui siekiant pasitraukti iš bendrovės.

Verta paminėti, jog Lietuvoje¹²², Nyderlanduose¹²³ ar Anglijoje¹²⁴ akcininkams yra įtvirtinta galimybė juridinio asmens steigimo dokumentuose – įstatuose ar akcininkų sudarytose tarpusavio sutartyse nustatyti kitokias priverstinio akcijų pardavimo taisykles. LR CK nurodo, jog akcininkų sutartys ar bendrovės steigimo dokumentai turi atitikti jiems keliamus tikslus, ir numatyti sąžiningas, iškilusio sunkiai išsprendžiamo ginčo tarp akcininkų, sąlygas. Tokiu atveju akcininkai neturi teisės naudotis LR CK 2.115 straipsnyje nurodytomis teisėmis ir akcininko pasitraukimo ar pašalinimo iš bendrovės institutai turi būti įgyvendinami pagal akcininkų sutartyse ar kituose dokumentuose įtvirtintas taisykles. Tokių taisyklių tikslas – numatyti, kaip elgtis, kai juridinio asmens dalyvio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams ar bendrovės dalyvis negali tinkamai įgyvendinti savo teisių. Pažymėtina, jog šios taisyklės nebūtinai turi numatyti priverstinį akcijų pardavimą ar nupirkimą kaip sprendimo būdą. Pavyzdžiui, taisyklės gali numatyti juridinio asmens likvidavimą ar kitokius padarinius, kai juridinio asmens dalyvio veiksmai prieštarauja juridinio asmens tikslams ar negalima tinkamai įgyvendinti savo teisių. Svarbu ne tai, koku būdu sprendžiama, bet ar yra numatyti sprendimo būdai, esant LR CK 2.115 straipsnio 1 dalyje ar LR CK 2.123 straipsnio 1 dalyje nurodytam atvejui. Būtina nustatyti, ar minėtų taisyklių taikymas nėra niekaip suvaržytas ir ar pareiškiant ieškinį jos gali būti taikomos. Tačiau, jeigu vis dėlto nustatomi suvaržymai, šios nuostatos negali būti taikomos ir klausimas turi būti nagrinėjamas LR CK nustatyta tvarka. Sutartį, kur nustatytos kitokios nei LR CK reglamentuojamos taisyklės, gali būti sudarę nebūtinai visi juridinio asmens dalyviai.

¹²² Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 2.116 str. 2 d.

¹²³ Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>>. 2:337 str. 1 d.

¹²⁴ BOYLE, A. J. *Minority shareholders' remedies*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2002. p. 105-106. Iš: Mikalonienė, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Monografija. VĮ Registrų centras: Vilnius, 2015.

Tokiu atveju teisę taikyti LR CK nurodytas teisinės priemonės turi tik dalyviai, tokios sutarties nesudarę su asmeniu, kurio veiksmai prieštarauja juridinio asmens tikslams¹²⁵.

Nyderlanduose taip pat yra numatyta išlyga, kuri draudžia taikyti akcininkų sutartyse ar steigimo dokumentuose numatytą alternatyvią procedūrą civiliniam kodeksui, jeigu toks susitarimas ar sutartis varžo akcininko teisę inicijuoti akcininko pasitraukimą ar pašalinimą arba tokia teisė apskritai yra neįmanoma¹²⁶.

Tačiau Lietuvos bendrovių teisės praktikoje, juridiniai asmenys steigimo ar kitose sutartyse dažniausiai nėra numatę alternatyvių sąlygų priverstiniam akcijų pardavimui ir nupirkimui, todėl esant atitinkamoms iškilusio ginčo tarp akcininkų sąlygoms taikoma ši procedūra, kuri yra numatyta LR CK:

1. Ieškinio padavimas teismui;
2. Teikiamas siūlymas dėl bendraieškių;
3. Ribojimai perleisti akcijas teismui priėmus sprendimą dėl priverstinio akcijų pardavimo;
4. Ekspertų paskyrimas;
5. Akcijų kainos nustatymas
6. Ekspertų darbo apmokėjimo tvarka;
7. Akcijų perdavimas ieškovo nuosavybėn ir kainos sumokėjimas;

Norint tinkamai išanalizuoti Lietuvos ir užsienio valstybių teisėse taikomas priverstinio akcijų nupirkimo ir pardavimo institutų procedūras, būtina kiekvieną iš šių etapų aptarti atskirai.

3.2. Ieškinio padavimas teismui

Kadangi ieškinio pateikimo teismui etapai: būtinosios sąlygos, asmenys galintys paduoti ieškinį ir kitos aplinkybės jau yra aptartos pirmose dviejuose šio magistro darbo dalyse, tačiau į ieškinio pateikimo procedūrą įeina ir kiti aspektai, be kurių tinkamas ir visapusiškas šių institutų įgyvendinimas ir supratimas nebūtų įmanomas.

Galimybė pareikšti priešieškinį. Verta paminėti, jog kalbant bendrai apie ieškinio pateikimą tiek dėl priverstinio akcijų pardavimo, tiek dėl priverstinio akcijų nupirkimo instituto, kyla klausimas, ar vienai bylos šaliai padavus ieškinį teisme, kita šalis gali

¹²⁵ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 239.

¹²⁶ Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>>. 2:337 str. 1 d.

paduoti priešieškini? Lietuvoje, nėra specialios normos ar nuostatos, kuri draustų pateikti priešieškini. Tačiau pabrėžtina, jog ieškinys dėl priverstinio akcijų pardavimo ar nupirkimo instituto yra paduodamas teismui dėl kito acininko veiksmų, o ne dėl bendrovės veiksmų. Todėl vadovaujantis privatinėje teisėje dominuojančiu dispozityvumo principu – “neuždrausta tai, kas leidžiama”, daroma išvada, jog atsakovas gali pateikti priešieškini dėl to pačio dalyko, jeigu tam būtų nustatytos visos būtinosios sąlygos ir teismas turėtų išsiaiškinti, įvertinęs visas bylos aplinkybes, kurios šalies teisės iš tikrųjų yra pažeidžiamos, ir kurios naudai priimti palankų teismo sprendimą. Šią teisę Lietuvoje atsakovui suteikia LR CPK¹²⁷.

Tačiau Nyderlanduose ieškinys dėl akcijų priverstinio nupirkimo teismui gali būti paduodamas ir prieš kitus bendrovės acininkus, ir prieš pačią bendrovę¹²⁸. Dėl ieškinio pateikimo prieš kitus bendrovės acininkus daroma analogiška išvada kaip ir Lietuvos atžvilgiu. Tačiau tokiu atveju, kai ieškinys paduodamas prieš bendrovę, priešieškiny tuo pačiu pagrindu – dėl akcijų priverstinio nupirkimo – nebūtų įmanomas, nes bendrovė nėra tinkamas subjektas tokį ieškini paduoti, taip pat tokiam ieškiniui nebūtų nei teisinio, nei loginio pagrindo, nes bendrovė pati negali paduoti ieškinio dėl priverstinio akcijų nupirkimo.

Panašus situacijos vertinimas tenka ir JAV atžvilgiu. Kadangi norintis pasitraukti acininkas teikia ieškini teismui dėl bendrovės likvidavimo¹²⁹, o kiti acininkai šioje byloje gali teikti tik prašymus pasiūlyti išpirkti pasitraukti siekiančio acininko akcijas¹³⁰, daroma išvada, kad šiuo atveju taip pat nebūtų tinkamo subjekto pateikti priešieškini bendrovės likvidavimo klausimu. Todėl apibendrinus paminėtų šalių teisėse galimybes pateikti priešieškini byloje, daroma bendra išvada, jog priešieškiny dėl priverstinio akcijų pardavimo ar nupirkimo, galimas tik tokiu atveju, kai bylos priešinga šalis yra tinkamas subjektas priešieškiniui pareikšti.

Viešasis interesas. Pasirinktą veiklą vykdanči ir ją išplėtojusi bendrovė yra reikšmingas subjektas ekonominiu ir socialiniu, t. y. viešojo intereso, aspektu – ji užtikrina darbo vietas ir pajamas darbuotojams bei įplaukas į valstybės ir savivaldybės biudžetus. Dėl to, kilus bendrovės valdymo krizei, viešojo intereso apsauga yra papildomas kriterijus, į kurį turi būti atsižvelgiama sprendžiant ginčą dėl įpareigojimo

¹²⁷ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340. 143 str. 1 d.

¹²⁸ Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>>. 2:343 str. 1 d.

¹²⁹ MBCA 14.30 (2).

¹³⁰ MBCA 14.34 (a).

parduoti vieno iš juridinio asmens dalyvių akcijas. Viešasis interesas reikalauja užtikrinti apsaugą bendrovės dalininkų siekiui atsakingai panaudoti lėšas ir pelno gavimą derinti su ilgalaikės bendrovės veiklos bei plėtros perspektyva¹³¹. Kadangi šiame institute galima išvelgti viešąjį interesą, kyla klausimas ar įstatyme turėtų būti numatyta galimybė prokurorui pareikšti ieškinį juridinio asmens dalyviui dėl akcijų priverstinio pardavimo, pavyzdžiui, tada, kai akcininkai neturi privalomo akcijų kiekio ieškiniui teisme pareikšti. Autoriaus nuomone, atsižvelgiant į tai, kad uždaroji akcinė bendrovė¹³² yra privataus kapitalo juridinis vienetas, kurio tikslas – tenkinti privačių asmenų – akcininkų interesus, reglamentavimas, leidžiantis prokurorui pareikšti ieškinį akcininkui dėl priverstinio akcijų pardavimo, būtų perteklinis ir nesiderintų su Konstitucijos nuostatomis apie prokuroro kompetenciją¹³³.

Tačiau kitose šalyse, (pavyzdžiui, Anglijoje) prokuroras (angl. *Secretary of State*) gali pateikti ieškinį teismui, jeigu jis turi žinių, jog bendrovė veikia arba veikė nesąžiningai kitų bendrovės akcininkų arba dalies akcininkų interesais¹³⁴. Tokiu atveju prokuroras pateikia teismui ieškinį, dėl priverstinio akcijų nupirkimo, nes kaip jau minėta, Anglijoje taikomas tik šis institutas. Autoriaus nuomone, toks reglamentavimas nėra būtinas, kadangi Anglijos teisė, kaip žinoma, numato priverstinio akcininko akcijų nupirkimo instituto taikymą kiekvienam akcininkui, nepriklausomai nuo jo turimų akcijų dalies bendrovės įstatiniame kapitale. Todėl, kai ieškinį teismui gali pateikti bet kuris bendrovės akcininkas, nėra prasmės numatyti ir prokuroro teisę pareikšti ieškinį, kai asmenys gali patys apginti savo teises.

Teisingumas. LR CK¹³⁵ kaip ir Nyderlandų CK¹³⁶ numato, jog ieškinys dėl priverstinio akcijų pardavimo ar nupirkimo paduodamas apygardos teismui pagal juridinio asmens buveinę. Ši taisyklė dėl ieškinio padavimo užtikrina šalių lygiateisiškumo principą suinteresuotų asmenų atžvilgiu, kadangi tokiu atveju galima nesunkiai užtikrinti akcininkų teisių įgyvendinimą bendrovės buveinės apygardos teisme be papildomų kaštų ar nepatogumų, taip pat jurisdikcijų kolizijų. Šios taisyklės

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *N. K. v. SIA „J. L. invest“*, Nr. 3K-3-681/2013.

¹³² Kaip ir kiti juridiniai asmenys, kuriems taikomas LR CK IX skyrius: ūkinė bendrija, komanditinė ūkinė bendrija, žemės ūkio bendrovė, kooperatinė bendrovė.

¹³³ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014. 118 str.

¹³⁴ Jungtinės Karalystės įmonių įstatymas, 2006 m. (angl. *Companies Act 2006*) [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2000/ukpga_20060046_ei_2#pt1-pbl>. 995 str. (2) (b).

¹³⁵ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 2.115 str. 2 d.

¹³⁶ Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivilaw.com/civilcodebook022.htm>>. 2:336 str 3 d.

nebuvimas apsinkintų ieškinio padavimo tvarką bei prisijungimą prie ieškinio, nes galima situacija, kai uždarnosios akcinės bendrovės akcininkai gyvena skirtingose valstybėse, skirtinguose miestuose ar jų gyvenamoji vieta yra apskritai nežinoma.

Privalomas advokato dalyvavimas. LR CK 2.115 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad šalis dėl priverstinio akcijų pardavimo ar nupirkimo bylinėtis gali tik privalomai dalyvaujant advokatui. Pagal LR CK antrosios knygos komentarą, tai reiškia, kad proceso veiksmai gali būti atliekami ir proceso dokumentai įteikiami tik per advokatą. Pavyzdžiui, ieškinio pareiškimą, apeliacinį skundą, kasacinį skundą, atsiliepimus į jį, gali surašyti ir privalo pasirašyti advokatas. Jeigu proceso dokumentai nepasirašyti advokato, teismas turi nustatyti terminą šiam trūkumui pašalinti, o jeigu trūkumas per teismo nustatytą terminą nepašalinamas, dokumentas gražinamas jį padavusiam asmeniui¹³⁷. Atsakovo vengimas pasisamdyti advokatą nėra kliūtis nagrinėti bylą, tokiu atveju byla gali būti nagrinėjama, tačiau atsakovas be advokato negalės atlikti atitinkamų proceso veiksmų, pavyzdžiui, paduoti apeliacinio skundo¹³⁸. Ši nuostata iš dalies apsinkina byloje dalyvaujančių asmenų padėtį pateikti ieškinį teismui todėl, kad bylos šalis privalo susirasti advokatą, kuris šalį atstovaus teisme ir žinoma sumokėti už advokato teikiamas teisinės paslaugas¹³⁹. Tačiau galima įžvelgti ir teigiamų aspektų dėl privalomo advokato dalyvavimo byloje, nes atsižvelgiant į pakankamai sudėtingą bylos nagrinėjimo tvarką, advokato dalyvavimas užtikrins tinkamą procesinių šalių teisinių interesų įgyvendinimą. Atkreiptinas dėmesys, kad privalomas advokato dalyvavimas numatomas tik ieškovui pateikiant ieškinį ir kitus procesinius dokumentus, tačiau atsakovo bylinėjimasis be advokato nesukelia kliūčių nagrinėti bylą ir dėl to nėra pagrindo ją sustabdyti. Šis aspektas logiškas, nes atsakovas gali piktnaudžiauti teise ir piktybiškai nesistengti pasisamdyti advokato, siekdamas, kad klausimas liktų nenagrinėtas.

Teismų praktika šiuo klausimu yra pateikus šiek tiek švelnesnį taikymą. Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, jog analizuojama įstatymo nuostata nenumato privalomo reikalavimo advokatams pasirašyti ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo, jeigu yra duomenų įrodančių, kad advokatas atstovavo ieškovą ieškinio parengiamojoje ar padavimo teismui stadijoje. Taip pat šio straipsnio pažeidimo nesudaro bylos šalių

¹³⁷ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340. 115 str. 3 d.

¹³⁸ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 238.

¹³⁹ Study on the Transparency of Costs of Civil Judicial Proceedings in the European Union, Country report – Lithuania. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/costs_civil_proceedings/lithuania_en.pdf.

dalyvavimas be advokatų parengiamuosiuose teismo posėdžiuose¹⁴⁰. Tolesnės teismų praktikos minėtu klausimu neaptinkama, nes kitose bylos nagrinėjimo stadijose bylos šalis atstovavo advokatai.

Pažymėtina, jog Nyderlandų CK nėra numatyta nuostata, dėl privalomo advokato dalyvavimo bylose dėl priverstinio akcijų pardavimo ar nupirkimo, tačiau ši norma išplaukia iš Nyderlandų teismų sistemos, kurioje numatyta, jog visose bylose, kurios nagrinėjamos apygardos teismuose, advokato dalyvavimas yra būtinas¹⁴¹.

Žyminio mokesčio sumokėjimas. Kyla klausimas, koks turi būti mokamas žyminis mokestis už reiškiamą reikalavimą dėl priverstinio akcijų pardavimo ar nupirkimo. Sprendžiant dėl reikalavimo priverstinai parduoti (nupirkti) akcijas įkainojimo pažymėtina tai, jog akcijos yra nematerialusis turtas, tačiau jų vertė gali būti nustatyta pinigine išraiška. Taigi ieškovo formuluojamas reikalavimas atsakovui – įpareigoti išpirkti atsakovui priklausančias uždarnosios akcinės bendrovės akcijas – yra reikalavimas perduoti atlygintinai nuosavybėn konkretų nematerialųjį turtą. Pagal LR CPK 85 straipsnio 1 dalies 2 punktą, ieškinio (priešieškinio) suma bylose dėl turto išreikalavimo nustatoma pagal išreikalaujamo turto rinkos vertę. Todėl ieškinys, dėl priverstinio akcijų pardavimo ar nupirkimo instituto taikymo, gali būti įkainotas ir jo suma lygi reikalaujamų akcijų rinkos vertei. Vien ta aplinkybė, kad reiškiant ieškinį nėra žinoma akcijų vertė, kurią nustatytų ekspertas, negali būti pagrindu išvadai, kad ieškinio negalima įkainoti ir jis laikytinas neturtinio pobūdžio reikalavimu. Atsižvelgiant į įstatymo nustatytą bylą dėl priverstinio akcijų pardavimo ar nupirkimo specifiką, ieškinio priėmimo stadijoje tokio ieškinio sumą yra sunku nustatyti, nes akcijų kaina tokiose bylose yra nustatoma tik paskyrus ekspertus (LR CK 2.118 str.). Pagal LR CPK 86 straipsnio 1 dalį, jeigu ieškinio pareiškimo metu ieškinio sumą nustatyti sunku, žyminio mokesčio dydį preliminariai rašytinio proceso tvarka nustato teismas, o paskui papildomai sumokamas žyminis mokestis pagal ieškinio sumą, kurią nustato teismas. Atsižvelgdamas į tai, kad priešieškinio priėmimo stadijoje nėra galimybės nustatyti akcijų kainos, žyminio mokesčio dydis susiejamas su nominalia akcijų verte¹⁴².

¹⁴⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio 15 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje *R. P. ir L. P. v. E. S. ir D. S.*, Nr. 2A-415/2009.

¹⁴¹ Nyderlandų teismų sistemos struktūra. [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodegeneral.htm>>.

¹⁴² Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gruodžio 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Vaivorykštė“, J. D. v. EAST CHINA AUTOMOBILE ASSOCIATION LTD*, Nr. 2-1973/2014.

Pareiga informuoti juridinį asmenį apie ieškinio padavimą ir sprendimus. Kadangi sprendimas gali būti svarbus juridiniam asmeniui, taip pat kitiems dalyviams ar suinteresuotiems asmenims, pavyzdžiui, darbuotojams, teismas yra įpareigotas apie tokio ieškinio gavimą teisme ir priimtus sprendimus informuoti juridinį asmenį¹⁴³. Tačiau įstatymai nenumato privalomo juridinio asmens įtraukimo į bylą trečiuoju asmeniu. Šis aspektas yra kvestionuojamas, kadangi teismas priimdamas sprendimą, neturi teisės spręsti klausimo dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų¹⁴⁴, o jeigu teismas vis dėlto priimtų sprendimą, kuris apimtų ir neįtrauktų į bylą asmenų materialiąsias teises ir pareigas, tai būtų absoliutaus sprendimo negaliojimo pagrindas¹⁴⁵. LR CK 2.119 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog teismas gali nuspręsti, kad išlaidas, už ekspertų darbą nustatant juridinio asmens akcijų kainą, apmoka juridinis asmuo. Tokiu atveju, jeigu juridinis asmuo nebus įtrauktas į bylą trečiuoju asmeniu, teismas negalės paskirstyti išlaidų už ekspertų darbą juridiniam asmeniui. Autoriaus nuomone, įstatyminis reglamentavimas dėl juridinio asmens įtraukimo į bylą dėl uždarnosios akcinės bendrovės akcininko akcijų priverstinio pardavimo ar nupirkimo yra privalomas ir būtinas, nes ieškovas reikšdamas ieškinį priverstinio akcijų pardavimo instituto atveju siekia apginti ne tik savo kaip akcininko negalėjimą tinkamai įgyvendinti teisių ir pareigų dėl kito akcininko nesąžiningų veiksmų, bet tuo pačiu yra pažeidžiami ir bendrovės interesai – akcininkas veikia prieštaraudamas juridinio asmens veiklos tikslams. Taip pat minėta sąlyga dėl ekspertų darbo apmokėjimo juridinio asmens lėšomis net negalėtų būti svarstoma, jeigu juridinis asmuo nebūtų įtrauktas į bylą trečiuoju asmeniu. Atkreiptinas dėmesys, kad 2000 m. kovo 15 d. Lietuvos Respublikos seimo teisės departamento pateiktose išvadose¹⁴⁶, buvo siūlymas privalomai įtraukti juridinį asmenį į bylą trečiuoju asmeniu nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų, tačiau į LR CK ši nuostata įtraukta nebuvo.

3.3. Teikiamas siūlymas dėl bendraieškių.

LR CK 2.115 straipsnio 4 dalyje numatyta imperatyvi sąlyga ieškovui, pateikus ieškinį teisme dėl priverstinio akcijų pardavimo, kreiptis į kitus juridinio asmens dalyvius

¹⁴³ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 237.

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340. 14 str. 3 d.

¹⁴⁵ *Ibid* 329 str. 2 d. 2 p.

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos Seimo teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2000 m. sausio 3 d. projekto Nr. P-2269. [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=97278&p_daug=2>.

ir siūlyti jiems būti bendraieškiais byloje. Turi būti kreipiamasi raštu iš karto, kai teismui pateikiamas ir priimamas ieškinys¹⁴⁷. Priešinga situacija įtvirtinta LR CK 2.123 straipsnio 2 dalyje, kuri numato, jog juridinio asmens dalyvis, iš kurio reikalaujama, kad jis nupirkęs ieškovo akcijas, privalo kreiptis į kitus juridinio asmens dalyvius ir siūlyti būti bendraatsakoviais. Šios nuostatos įtvirtina logišką taisyklę, į bylą įtraukti kitus juridinio asmens dalyvius ir teismui patenkinus ieškinį proporcingai pasidalinti pasitraukiančiojo ar pašalinamojo akcininko akcijas bendrovėje. Priešingu atveju, neįtraukus kitų dalyvių, akcininkui, pateikusiam ieškinį teismui¹⁴⁸ arba akcininkui kaip atsakovui, atitektų visos atsakovo akcijos ir taip jis neproporcingai padidintų savo turimų akcijų kiekį ir, galimas variantas, įgytų bendrovės kontrolę, neatsižvelgiant į tai, kad ne tik ieškovo, bet ir kitų uždarosios akcinės bendrovės akcininkų teisėti interesai būtų pažeidžiami, tačiau teisinę satisfakciją patirtų tik ieškovas, priverstinio akcijų pardavimo atveju, arba asmuo, dėl kurio veiksmų akcininkas negali įgyvendinti savo teisių, priklausomai nuo taikomo instituto. Toks reguliavimas turi ir ekonominę reikšmę, nes leidžia sujungti kelių akcininkų finansinius išteklius, kurie bus reikalingi atsiskaitant su pasitraukiančiais akcininkais¹⁴⁹. Taip pat kitas teigiamas šių nuostatų aspektas yra tai, kad smulkieji akcininkai, kurių bendra turimų akcijų nominali vertė nesudaro 1/3 bendrovės įstatinio kapitalo, gali prisijungti prie bylos ieškovų pusėje ir taip apginti savo pažeistas teises ir teisinius interesus, kurių jie negalėtų apginti pavieniui. Kyla klausimas, kaip suprasti LR CK antros knygos komentare nurodomą sąlygą, jog pasiūlymas tapti bendraieškiais ar bendraatsakoviais turi būti paduodamas iškart teismui priėmus ieškinį. Ar tai turi būti daroma tą pačią dieną, ar pasiūlymą galima pateikti po savaitės ir vis dar nebus pažeidžiamas šis reikalavimas? Žinoma, kiekvienu atveju turi būti sprendžiama ar ši sąlyga pažeista ar ne ir ar akcininkas delsė pranešti kitiems akcininkams be pateisinamos priežasties, ar iš tikro neturėjo galimybės pranešti greičiau. Ši situacija yra išspręsta, pavyzdžiui, JAV teisėje¹⁵⁰. Kai akcininkas pateikia prašymą teismui dėl norinčio pasitraukti iš bendrovės akcininko akcijų nupirkimo, bendrovė per dešimt dienų informuoja kitus bendrovės akcininkus, kurie per trisdešimties dienų terminą gali išreikšti norą prisijungti prie akcijas norinčio išpirkti akcininko ir kartu su juo, proporcingai

¹⁴⁷ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 238.

¹⁴⁸ ir teismui ieškinį tenkinus.

¹⁴⁹ ŽVYBAS, Audrius. Priverstinis akcijų pardavimas – kada jį taikyti?, *Glimstedt teisės žinios*, 2014 m. Nr. 2 (14). [interaktyvus], [2016 m. kovo 2 d.]. < http://www.glimstedt.lt/assets/E-laikrastis/E-laikrastis-GLIMSTEDT-Teises-zinios-14-AKCININKU_GINCAI.pdf >. p. 9.

¹⁵⁰ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005. United States of America, library of Congress Cataloging-in-Publication Data. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://www.lexisnexis.com/documents/pdf/20080618091347_large.pdf>. 14.32 (b).

kiekvieno turimam akcijų kiekiui bendrovėje, išpirkti pasitraukiančiojo akcininko akcijas. Tiesa, teismas turi teisę atšaukti vieną ar kelis bendraatsakovius iš dalyvavimo nuperkant pasitraukiančiojo akcininko akcijas, jeigu tam būtų pagrindas¹⁵¹.

3.4. Ribojimai perleisti akcijas teismui priėmus sprendimą dėl priverstinio akcijų pardavimo

Teismas, nustatęs, atitinkamas aplinkybes, priklausomai nuo priverstinio akcijų pardavimo ar nupirkimo instituto taikymo, priima sprendimą, įpareigojantį atsakovą parduoti akcijas ieškoviui arba atsakovą nupirkti akcijas iš ieškovo. Nuo tokio sprendimo priėmimo dienos atsakovas be ieškovo sutikimo neturi teisės parduoti ar kitaip perleisti akcijų, taip pat varžyti perleidimo, įkeisti ar varžyti teises į jas ir kaip nors riboti ar perleisti teises, kurias suteikia akcijos. Teismas neturi priimti specialaus nutarimo tam, kad minėti ribojimai būtų taikomi. Jie taikomi automatiškai, nebent teismas nutaria kitaip. Jeigu ieškovas neduoda sutikimo atsakovui atlikti aukščiau paminėtus veiksmus, šias teises gali suteikti teismas, jeigu jie objektyviai yra būtini¹⁵². Tai reiškia, kad minėti ribojimai įsigalioja nuo teismo sprendimo priėmimo dienos, sprendimui dar neįsiteisėjus. Tačiau, įsiteisėjus sprendimui, atsakovui nebėra galimybės atlikti ribojamus veiksmus net su ieškovo sutikimu. Verta paminėti, kad teismas pasilieka diskrecijos teisę nustatyti kitokius draudimus įsiteisėjus teismo sprendimui¹⁵³. Taip pat, jeigu ieškovas reikalauja, teismas gali uždrausti atsakovui naudotis balsavimo teise be teismo ar ieškovo sutikimo¹⁵⁴. Po teismo sprendimo priėmimo atsakovui galioja visi aukščiau paminėti teisių į akcijas ribojimai, neatsižvelgiant į tai, jog teismo sprendimas, įpareigojantis atsakovą parduoti ieškoviui bendrovės akcijas, apskūstas¹⁵⁵. Kyla klausimas kodėl šie ribojimai taikomi tik nuo teismo sprendimo priėmimo dienos, o ne nuo ieškinio teisme padavimo dienos. Gali atsirasti tokia situacija, kai atsakovas sužinojęs apie kito akcininko pateiktą ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo, stengsis parduoti, suvaržyti savo teises į akcijas, jas įkeisti, perleisti ar kitaip apriboti akcijų suteikiamas teises iki teismo sprendimo priėmimo dienos, taip apsunkindamas teisingą bylos baigtį. Tačiau, ieškoviui teikiant ieškinį teismui nėra apribota teisė prašyti teismo taikyti laikinąsias apsaugos priemones reglamentuojamas LR CPK V skirsnyje. Laikinių apsaugos priemonių

¹⁵¹ *Ibid.* p. 14-43.

¹⁵² MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 240.

¹⁵³ *Ibid.* p. 240.

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 2.117 str. 3 d.

¹⁵⁵ *Ibid.* 2.117 str. 4 d.

paskirtis yra užtikrinti būsimo, galimai ieškovui palankaus, teismo sprendimo įvykdymą ir taip garantuoti šio sprendimo privalomumą. Civilinio proceso teisės normos, įtvirtindamos laikinųjų apsaugos priemonių taikymo galimybę, kartu nustato šių priemonių taikymo sąlygą ir esminį apribojimą – laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos tada, jei yra pagrindo manyti, jog nesiėmus šių priemonių, būsimo teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti nebeįmanomas. Atsižvelgiant į specifinį ieškinio reikalavimo pobūdį – priverstinį uždarnosios akcinės bendrovės akcijų pardavimą, akivaizdu, jog norint užtikrinti būsimo galimai ieškovui palankaus teismo sprendimo įvykdymą, būtina išsaugoti situaciją, kai ginčo akcijų savininkas yra atsakovas ir jo nuosavybės teisė nėra apsunkinta¹⁵⁶. Tačiau laikinosios apsaugos priemonės – apsunkinimai, turi atitikti proporcingumo, ekonomiškumo ir šalių lygiateisiškumo principus. Jie turi tik minimaliai riboti atsakovo galimybes naudotis ginčo akcijomis, ribojimai turi būti taikomi tik tiek, kiek būtina užtikrinti būsimo galimai ieškovui palankaus teismo sprendimo įvykdymui. Teismas neturėtų patenkinti ieškovo reikalavimo skirti visišką akcijų suteikiamų turtinių ir neturtinių teisių administravimą, nebent tai būtų objektyviai būtina norint priimti sprendimus bendrovės viduje dėl veiklos tęstinumo užtikrinimo ar panašių, skubių neatidėliotinių situacijų bendrovėje, kurių būtinumą ir svarbą reikėtų pagrįsti įrodymais. Taip pat pabrėžtina, jog atsakovas turi teisę LR CPK 146 straipsnio 1 dalies pagrindu prašyti teismo pareikalauti ieškovo pateikti atsakovo nuostolių, galinčių atsirasti dėl minėtų priemonių taikymo, atlyginimo užtikrinimą. Pagal LR CPK 146 straipsnio 2 dalį, įsiteisėjus teismo sprendimui, kuriuo ieškinyje atmetas, atsakovas turi teisę reikalauti, kad ieškovas atlygintų nuostolius, kuriuos jam padarė ieškovo prašymu taikytos laikinosios apsaugos priemonės.

Šiek tiek kitokia situacija yra Nyderlanduose. Šioje šalyje atsakovas negali disponuoti savo akcijomis, jų įkeisti, perleisti ar kitaip suvaržyti teises į jas be ieškovo sutikimo, nuo teismo šaukimo įteikimo dienos iki teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos. Jeigu ieškovas atsisako duoti sutikimą atsakovui disponuoti akcijomis, tokį sutikimą gali duoti teismas, jeigu atsakovas įrodo turintis pagrįstą interesą akcijomis disponuoti¹⁵⁷. Toks Nyderlandų teisės reglamentavimas užtikrina, jog atsakovas iki teismo sprendimo priėmimo dienos negalės suvaržyti savo nuosavybės teise turimų akcijų, jų perleisti kitiems asmenims ir taip ieškovo reikalavimą apsunkinti ar padaryti neįmanomu. Ši norma iš pirmo žvilgsnio atrodytų įtvirtina saugesnį priverstinio akcijų pardavimo

¹⁵⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Kriptonika“ v. UAB „Penki kontinentai“, Nr. 2-505/2008.

¹⁵⁷ Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivilaw.com/civilcodebook022.htm>>. 2:338 str. 1 d.

instituto taikymą ir nuo pat ieškinio pateikimo teismui dienos apsaugo ieškovo interesus. Tačiau šie skirtingi jurisdikcijų reglamentavimo principai per didelių sunkumų nesukelia, nes nors LR CK nenumato akcijų perleidimo ribojimų nuo ieškinio pateikimo dienos iki teismo sprendimo priėmimo dienos, tačiau tokią apsaugą suteikia LR CPK normos, įtvirtinančios laikinųjų apsaugos priemonių, kaip ieškinio reikalavimo užtikrinimą ir būsimo teismo sprendimo užtikrinimo taikymą. Todėl abiejų valstybių jurisdikcijose šiuo klausimu nekyla ieškovo teisių apsaugos trūkumų.

JAV, kai akcininkas pateikia ieškinį teismui dėl bendrovės likvidavimo ir po šio veiksmo seka kitų akcininkų prašymas išpirkti ieškovo akcijas, ieškovui automatiškai pradedami taikyti akcijų perleidimo ribojimai. Nuo prašymo teisme priėmimo dienos akcininkui, norinčiam pasitraukti iš bendrovės, automatiškai pradedami taikyti ribojimai perleisti akcijas. Akcininkas negali parduoti ar kitaip disponuoti savo akcijomis, nebent teismas nuspręstų, jog akcijų pardavimas ar kitoks perleidimas tretiesiems asmenims būtų naudingas pačiai bendrovei ir kiti akcininkai pritartų tokiam veiksmui¹⁵⁸. Ši norma įtvirtina tokias pat laikinasias apsaugos priemones, kurios įtvirtinamos ir Lietuvoje, ir Nyderlanduose, tačiau tik Lietuvoje priverstinis akcijų pardavimo institutas numato akcijų perleidimo ribojimus nuo teismo sprendimo priėmimo, o ne nuo ieškinio pateikimo momento. Kaip jau minėta, sistemiškai vertinant visą akcijų suteikiančių teisių ribojimo procedūrą, ši norma nelaikytina trūkumu, nes ieškinyje Lietuvoje yra užtikrinamas kitomis – procesinėmis teisės normomis.

3.5. Ekspertų paskyrimas

Kadangi priverstinio akcijų nupirkimo ar pardavimo atveju akcijų kainai nustatyti reikia specialių žinių, teismas, patenkinęs ieškinį, privalo skirti ekspertus, kurie nustatytų akcijų kainą. Ekspertai gali būti paskirti teismui priėmus sprendimą priverstinai parduoti akcijas, tačiau turi teisę pradėti dirbti tik tokiam sprendimui įsiteisėjus¹⁵⁹. Įstatyme nurodyta, jog Skiriant ekspertus, *mutatis mutandis* taikomos LR CK 2.127 – 2.130 straipsnių nustatytos taisyklės ir procedūros¹⁶⁰. Teismas gali paskirti ekspertais bet kuriuos nepriklausomus asmenis, turinčius reikiamą kvalifikaciją nustatyti juridinio

¹⁵⁸ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005. United States of America, library of Congress Cataloging-in-Publication Data. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://www.lexisnexis.com/documents/pdf/20080618091347_large.pdf>. 14.32 (c)

¹⁵⁹ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 241.

¹⁶⁰ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 2.118 str. 3 d.

asmens (šiuo atveju uždarnosios akcinės bendrovės) akcijų kainą¹⁶¹. Ekspertams nekeliama kokių nors specialių kvalifikacinių reikalavimų, tačiau sakoma, kad tai turi būti nepriklausomi asmenys, kurių išsilavinimas ir žinios leistų tinkamai nustatyti uždarnosios akcinės bendrovės akcininko priverstinai parduodamų akcijų kainą. Tokie asmenys turi būti susipažinę su juridinio asmens veiklą reglamentuojančiais įstatymais ir turėti su šių juridinių asmenų vykdoma veikla susijusios praktikos. Ekspertų tikslas yra pateikti uždarnosios akcinės bendrovės nustatytos akcijų kainos rašytinę ataskaitą. Ataskaita turi būti pagrįsta bei motyvuota. Prieš skirdamas ekspertus, teismas turi pasiūlyti šalims susitarti dėl konkrečių ekspertų paskyrimo. Šalims susitarus, teismas skiria šalių bendrai pasirinktus ekspertus, jei šie atitinka aukščiau minėtus kriterijus. Nesusitarusios dėl ekspertų, šalys turi pateikti teismui siūlomų ekspertų sąrašus ir šis turėtų skirti sutampančius ekspertus, priešingu atveju skiria juos savo nuožiūra iš šalių pateikto siūlomų ekspertų sąrašo. Kiekviena šalis turi pateikti sąrašą, kuriame nurodyta ne mažiau kaip dešimt ekspertų, ir turi teisę išbraukti iš kitos šalies sąrašo penkis ekspertus dėl bet kokių priežasčių, o apie likusius šalys turi pareikšti nuomonę, ar jie atitinka aukščiau nurodytus kriterijus¹⁶². Jeigu šalims nepavyksta susitarti dėl ekspertų skaičiaus, šį nustato teismas. Ekspertų skaičius įstatymo nėra ribojamas ir jų gali būti skiriama tiek kiek teismui atrodys būtina.

Ekspertas turi teisę tikrinti bet kuriuos juridinio asmens dokumentus, taip pat gauti informaciją ir apklausti juridinio asmens dalyvius, visus organų narius ir bet kuriuos darbuotojus. Tai taikoma ne tik tiems juridinių asmenų dalyviams, organų nariams, darbuotojams, kurie tokie yra atliekant tyrimą, bet ir tiems, kurie tiriamuoju laikotarpiu tokie buvo. Ekspertai taip pat turi teisę tikrinti juridinio asmens turtą, susipažinti su visais juridinio asmens dokumentais. Prireikus teismas gali suteikti teisę ekspertui atlikti veiksmus ir dėl kitų juridinių asmenų. Taip pat teismas nutartimi gali suteikti ekspertams teisę gauti valstybės ar savivaldybės institucijų informaciją. Jeigu ekspertams trukdoma atlikti pareigas, teismas gali duoti policijai atitinkamus nurodymus, kad ši užtikrintų ekspertų darbą. Šiuos klausimus teismas sprendžia šalims nepranešęs¹⁶³.

Ekspertų pateiktą ataskaitą, dėl uždarnosios akcinės bendrovės akcininko priverstinai parduodamų akcijų kainos, teismas privalo išplatinti kiekvienai bylos šaliai ir jų atstovams. Ataskaitai svarstyti šaukiamas atskiras teismo posėdis¹⁶⁴.

¹⁶¹ *Ibid.* 2.127 str. 1 d.

¹⁶² *Ibid.* 2.127 str. 2 d.

¹⁶³ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 251.

¹⁶⁴ *Ibid* 253 psl.;

Jeigu eksperto išvada yra nepakankamai aiški ar neišsami, įstatymas numato galimybę skirti papildomą ekspertizę, o jeigu teismui kyla abejonių dėl eksperto išvados pagrįstumo, taip pat, jeigu yra prieštaravimų tarp kelių ekspertų išvadų, teismas gali paskirti pakartotinę ekspertizę ir pavesti ją daryti kitam ekspertui ar ekspertams (CPK 219 str.). Be to, dalyvaujantiems byloje asmenims yra suteikta teisė pateikti ekspertams klausimus (CPK 217 str. 3 d.).

Tačiau problema yra tai, kad įstatymas nepalieka galimybės šalims pačioms susitarti dėl akcijų kainos ir įpareigoja į bylą kviesti ekspertus, kurie sudaro papildomus nemenkus kaštus vienai iš bylos šalių arba juridiniam asmeniui¹⁶⁵. Autoriaus nuomone įstatyme turėtų būti numatyta galimybė šalims po teismo sprendimo, įpareigojančio atsakovą parduoti ar nupirkti akcijas iš ieškovo (priklausomai nuo taikomo instituto ir ieškinio pagrindo), susitarti dėl akcijų kainos ir tik nepavykus bendrai priimti sprendimo pasitelkti ekspertus. Ši galimybė gali būti pagrindžiama šalių susitarimo laisvės principu, o papildomas įpareigojimas šalims pasitelkti pašalinius asmenis – ekspertus – tik apsunkina jų padėtį.

Nyderlandų CK taisyklės, nustatančios ekspertų paskyrimo tvarką bendrovės akcijų kainai nustatyti, nuo Lietuvos reglamentavimo skiriasi tuo, jog ekspertus skiria ir jų skaičių nustato teismas, be galimybės šalims apskusti teismo sprendimą dėl jų paskyrimo. Priešingai nei Lietuvoje, Nyderlanduose nustatomas tikslus skaičius ekspertų, galinčių dalyvauti akcijų kainos nustatymo procedūroje – nuo vieno iki trijų¹⁶⁶. Tačiau įstatyme numatyta galimybė teismui neskirti ekspertų, jeigu šalys pačios susitaria dėl akcijų kainos, ar bendrovės įstatuose ar akcininkų sutartyse numatyti aiškūs kriterijai dėl akcijų kainos įvertinimo ir teismas be papildomų pastangų gali įvertinti bendrovės priverstinai akcijas parduodančio akcininko akcijų kainą.¹⁶⁷ Tačiau akcijų kaina turi būti sąžininga ir tenkinti abi šalis. Jeigu šie reikalavimai netenkinami, teismas atsisako pripažinti tokį susitarimą¹⁶⁸. Tiesa įstatymas nenurodo kaip elgtis tokiu atveju – ar paliekama galimybė akcininkams nustatyti teisingą kainą, ar iš karto teismas skiria ekspertus ryšium su tuo, jog šalys nesugebėjo nustatyti sąžiningos kainos akcijoms apmokėti, ar bendrovės įstatai, ar kitos sutartys numatančios akcijų kainą yra nesąžiningos. Autoriaus nuomone, tokiu atveju turi būti skiriami ekspertai, nes šalys jau išnaudojo galimybę nusistatyti akcijų kainą ir šią teisę išnaudojo nesėkmingai.

¹⁶⁵ Jeigu teismas nusprendžia, jog ekspertų darbo išlaidas apmoka juridinis asmuo, o ne viena ar abi bylos šalys;

¹⁶⁶ Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>>. 2:339 str. 1d.

¹⁶⁷ *Ibid* 2:339 str. 3 d.

¹⁶⁸ *Ibid* 2:340 str. 3 d.

JAV, šalims taip pat leidžiama susitarti dėl akcijų kainos, privalomai neskiriant ekspertų ir taip išvengiant papildomų kaštų¹⁶⁹. Šalims skiriamas 60 dienų derybų laikotarpis, per kurį akcininkai turi sutarti visas sąlygas ir apmokėjimo tvarkas. Šis susitarimas inkorporuojamas į teismo sprendimą ir tampa privalomu nuo teismo sprendimo priėmimo dienos¹⁷⁰. Jeigu šalims nepavyksta pasiekti bendro sprendimo, teismas, nors vienos iš šalių prašymu nustato teisingą akcijų kainą¹⁷¹. Tiesa, įstatyme nėra numatyta galimybė teismui skirti ekspertus akcijų kainai nustatyti, tačiau galima daryti išvadą, jog teismas turi diskrecijos teisę pasitelkti asmenis, kurie padėtų nustatyti teisingą akcijų kainą (angl. *fair value*).

Tiek Nyderlanduose, tiek JAV, įtvirtintas reglamentavimas palengvina pačio proceso eigą ir instituto taikymą, nes šalys turi galimybę pačios nustatyti kainą, neskiriant ekspertų ir taip sutaupant papildomų, sąlyginai didelių, kaštų. Būtent šios sąlygos trūksta Lietuvos priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutų taikymo atveju.

3.6. Akcijų kainos nustatymas

Lietuvoje, kai ekspertai pateikia ataskaitą dėl akcijų kainos, galutinį sprendimą dėl kainos priima teismas, išklausęs šalių nuomonę. Teismas gali nuspręsti pritarti ar nepritarti ekspertų pateiktai ataskaitai, taip pat pakeisti ekspertų nustatytą kainą. Teismo nutartis dėl kainos nustatymo gali būti skundžiama pateikiant atskirąjį skundą¹⁷². Iš to darytina išvada, kad Ekspertų kompetencijai nėra priskirta nustatyti galutinę priverstinai parduodamų akcijų kainą, kuri sukeltų teises pasekmes, tiek jas priverstinai parduodančiam, tiek jas perkančiam subjektui ar teismui.

Anglijoje, akcijų vertę nustato ekspertai, tačiau šia procedūra smulkiesiems akcininkams suteikiamos dvi naudingos sąlygos: pirma, vertinant akcijas neatsižvelgiama į veiksmus, kuriais galėjo būti nesąžiningai pakenkta (angl. *Unfairly prejudicial actions*) ir kurie galėjo turėti įtakos akcijų vertės sumažėjimui; antra, akcijų vertė apskaičiuojama proporcingai be nuolaidų, kurios gali būti skaičiuojamos parduodant mažumos akcijas. Tokia apskaičiuota akcijų vertė gali lemti, jog akcijų vertė bus nustatyta daug didesnė,

¹⁶⁹ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005. United States of America, library of Congress Cataloging-in-Publication Data. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://www.lexisnexis.com/documents/pdf/20080618091347_large.pdf>. p. 14-40 (d).

¹⁷⁰ *Ibid.* p. 14-45.

¹⁷¹ *Ibid.* p. 14-40 (d).

¹⁷² MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 241.

lyginant ją su atviros rinkos kainomis¹⁷³. Darytina išvada, jog esant nesąžiningo pakenkimo sąlygoms, smulkieji akcininkai Anglijoje gali netgi gauti didesnę naudą, negu akcijas bandant parduoti įprastine tvarka. Šios taisyklės netgi sudarytų sąlygas smulkiesiems akcininkams siekti priverstinio akcijų nupirkimo ir tais atvejais, kai jų akcijos nėra patrauklios rinkoje, o akcininkai tiesiog nori pasitraukti iš bendrovės, tačiau įvertinant šios praktikos bendrąjį vaizdą – smulkiesiems akcininkams nustatytos pozityvios taisyklės, kuriomis leidžiama nustatyti sąžiningą akcijų kainą (angl. *fair value*) pasitraukimo ir nesąžiningo pakenkimo atveju ir akcininkai iš bendrovės gali pasitraukti nepatirdami nuostolių.

Nyderlanduose, kaip jau minėta, akcijų kaina gali būti nustatoma bendrovės įstatuose ar kitose akcininkų sutartyse bei šalių sutarimu ir ekspertų šiam tikslui skirti nebūtina¹⁷⁴. Kai byloje skiriami ekspertai akcijų kainai nustatyti, šalys gali prašyti teismo duoti ekspertams tam tikrus nurodymus, į kuriuos turi būti atkreiptas dėmesys vertinant akcijas – kokiai dienai turėtų būti vertinamos akcijos bei kitos aplinkybės, į kurias turi būti atsižvelgiama nustatant akcijų kainą. Tačiau detaliau kainų nustatymas nėra detalizuotas ir šis klausimas, kaip ir Lietuvoje, iki galo neišsprendžiamas, akcijų vertės nustatymo klausimą paliekant ekspertų kompetencijai. Tačiau ekspertai gali naudoti savo pasirinktus metodus ir praktikoje akcijų kainos nustatymas bus atliekamas nevienodai, taip sukeliant teisinį neapibrėžtumą ir galimybę neteisingai nustatyti akcijų vertę. Tačiau kyla klausimas, kurios dienos akcijų vertė turėtų būti nustatinėjama: ar kreipimosi į teismą dienos, ar teismo sprendimo priėmimo dienos, ar tiesiog ekspertų vertinimo dienos momentu esančiai akcijų vertei? Taip pat ką reikėtų daryti, jeigu bendrovės akcijų vertė yra sumažėjusi dėl akcininko veiksmų?

Į šiuos klausimus bandoma atsakyti LR teismų praktikoje. Lietuvos apeliacinis teismas yra pažymėjęs, jog priverstinio akcijų nupirkimo atveju, akcijų išpirkimas vykdomas dėl to, kad atsakovas yra pripažintas atlikęs veiksmus, kurie pažeidžia ieškovo teises ir tuo pačiu trukdo pastariesiems jas įgyvendinti, todėl atsakovo mokėtina akcijų kaina vertintina pažeidimo nustatymo dienai – teismo sprendimui dėl akcijų priverstinio pardavimo dienai¹⁷⁵.

Tačiau JAV, jeigu akcininkai tarpusavyje nesusitaria dėl akcijų kainos, teismas įvertina kiekvieną situaciją individualiai ir nustato akcijų vertę. Priverstinio akcijų

¹⁷³ BELLIS, C., DASHWOOD-BEGG, A., SADLER, M. *Unfair Prejudice and Shareholder Protection*. [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://www.henmansfreeth.co.uk/commercial_disputes.pdf>.

¹⁷⁴ Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>>. 2.339 3 d.

¹⁷⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. kovo 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T., v. UAB „Grigiškių statyba“, Nr. 2-239/2010.

nupirkimo atveju, jeigu nustatoma, jog akcijų vertė krito dėl kitų akcininkų veiksmų, tokiu atveju teismas, kaip teisingos akcijų vertės nustatymo elementą, į akcijų vertę turėtų įskaičiuoti ir kompensaciją už pasitraukiančiojo akcininko patirtą žalą. Teisinės aklavietės atveju – turėtų būti nustatoma likvidi akcijų vertė, o jeigu nėra nustatomi kitų akcininkų nesąžiningi veiksmai – akcijų vertė turėtų būti tokia, už kurią akcijos būtų parduodamos trečiajam šaliai¹⁷⁶ savanoriško akcijų pardavimo atveju¹⁷⁷. Todėl galima daryti išvadą, jog JAV, nustatant akcijų vertę, kiekvienu atveju įvertinami faktai ir aplinkybės ir tik atsižvelgiant į visus akcijų vertės faktorius, nustatoma akcijų vertė, žinoma, jeigu prieš tai akcininkai patys nesutarė dėl teisingos akcijų kainos.

Įvertinus nagrinėjamų valstybių praktiką, autoriaus nuomone, Lietuvoje, jeigu kitas akcininkas savo veiksmais lėmė nukritusią akcijų kainą, tai teismui priimant nutartį dėl akcijų vertės, kaip ir JAV, turėtų būti įskaičiuojama ir kompensacija dėl pasitraukiančiojo akcininko patirtos žalos – kritusios akcijų kainos. Akcijų kaina turėtų būti nustatoma tokia, kokia ji yra teismo sprendimo priėmimo dieną ir papildomai skaičiuojamos kompensacinės sumos dėl kitų susijusių aplinkybių.

3.7. Ekspertų darbo apmokėjimo tvarka

LR CPK 93 straipsnio 1 dalis numato, kad šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą, o prie išlaidų, susijusių su bylos nagrinėjimu, LR CPK 88 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu priskiriamos sumos, išmokėtos ekspertams bei ekspertinėms įstaigoms. Tačiau nagrinėjamu atveju kalbama apie priverstinį akcijų pardavimą ar nupirkimą, o akcijų kainos, remiantis ekspertų išvada, nustatymas yra atskiras procesas. LR CK nuostatos, reglamentuojančios priverstinį akcijų išpirkimą, numato, kad teismas nustato, kas apmoka ekspertų darbą bei kitas jų išlaidas. Minėtos LR CK nuostatos leidžia teismui priteisti ekspertų darbo apmokėjimo išlaidas ne tik iš asmens, kurio nenaudai priimtas teismo sprendimas dėl akcijų pardavimo ar nupirkimo, bet ir iš abiejų proceso šalių lygiomis dalimis ar juridinio asmens, kurio akcijos priverstinai parduodamos¹⁷⁸.

¹⁷⁶ ir trečioji šalis akcijas pirktų.

¹⁷⁷ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005. United States of America, library of Congress Cataloging-in-Publication Data. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://www.lexisnexis.com/documents/pdf/20080618091347_large.pdf>. p. 14-46.

¹⁷⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. kovo 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T., v. UAB „Grigiškių statyba“, Nr. 2-239/2010.

Nyderlanduose, išlaidos, atsiradusios dėl ekspertų darbo, nustatant akcijų vertę (jeigu jie buvo paskirti), gali būti apmokamos vienos iš bylos šalių, arba abiejų šalių, arba bendrovė gali apmokėti šias išlaidas, arba bendrovė kartu su viena iš šalių, arba išlaidos gali būti paskirstomos tarp visų trijų subjektų.

Anglijoje, išlaidos patirtos sprendžiant tarp akcininkų iškilusius ginčus, negali būti finansuojamos bendrovės lėšomis, nes toks bendrovės lėšų panaudojimas taip pat gali būti prilyginamas nesąžiningam pakenkimui¹⁷⁹.

Tačiau JAV, ekspertų darbo apmokėjimas (jeigu šalims tarpusavyje nepavyko susitarti dėl akcijų vertės) paskiriamos šaliai, kuri įsigyja akcijas. Jeigu akcijas įsigyja vienas akcininkas ar keli akcininkai – tarp jų ir paskirstomos visos išlaidos susijusios su akcijų vertės nustatymu ar kitos susijusios išlaidos¹⁸⁰. Taip pat galima daryti išvadą, jeigu akcijas įsigyja bendrovė – bendrovė ir apmoka visas susijusias išlaidas. Tiesa, įstatyme numatyta išimtis, kuri taikoma, jeigu teismas nustato, jog akcininkas, siekiantis pasitraukti iš bendrovės, nepagrįstai atsisakė geranoriškai susitarti dėl teisingos akcijų kainos ir kitų sąlygų su priešinga bylos šalimi, teismas išlaidas dėl akcijų vertės nustatymo paskiria akcijas parduodančiai ir iš bendrovės pasitraukiančiai bylos šaliai¹⁸¹.

3.8. Akcijų perdavimas ieškovo nuosavybėn ir kainos sumokėjimas

Kai įsiteisėja teismo nutartis dėl kainos nustatymo, atsakovas per dvi savaites turi perduoti ieškovo nuosavybėn akcijas, o ieškovas turi priimti akcijas ir sumokėti nustatytą kainą. Kaina turi būti sumokama perduodant ieškovo nuosavybėn akcijas, kitaip tariant – tuo pačiu metu. Perdavimas atliekamas juridinio asmens, kurio akcijos perduodamos, buveinėje arba kitoje ieškovo ir atsakovo sutartoje vietoje. Jeigu atsakovas nevykdo pareigos perduoti akcijas, juridinis asmuo turi perduoti akcijas atsakovo vardu ir išduoti ieškovui dokumentus, liudijančius nuosavybės teisę į priverstinai parduodamas akcijas, o atitinkamus atsakovo dokumentus pripažinti negaliojančiais ir apie tai viešai paskelbti teisės aktų nustatyta šaltinyje. Už šiuos veiksmus atsakingas juridinio asmens valdymo organas. Ieškovas, gavęs dokumentus, patvirtinančius nuosavybės teisę į akcijas, sumoka kainą į notaro, banko ar kitos kredito įstaigos depozitinę sąskaitą. Jeigu ieškovų buvo keletas, priverstinai parduodamos akcijos paskirstomos kiek įmanoma proporcingiau

¹⁷⁹ BELLIS, C., DASHWOOD-BEGG, A., SADLER, M. *Unfair Prejudice and Shareholder Protection*. [interaktyvus], [žiūrėta: 2016 m. kovo 28 d.]. <http://www.henmansfreeth.co.uk/commercial_disputes.pdf>.

¹⁸⁰ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005. United States of America, library of Congress Cataloging-in-Publication Data. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://www.lexisnexis.com/documents/pdf/20080618091347_large.pdf>. 14-32 (2) (e) p. 14-40.

¹⁸¹ Ibid 14-32 (2) (e). p. 14-40.

ieškovų turimoms juridinio asmens akcijoms. Paskirstymo tvarką nustato teismas¹⁸². Tačiau kyla klausimas, ką reikėtų daryti, jeigu priverstinio akcijų nupirkimo atveju, atsakovas vengia sumokėti kainą? Įstatymas nenumato specialiųjų teisės normų, kuriomis būtų galima įpareigoti atsakovą įvykdyti teismo sprendimą, tačiau Lietuvos teismų praktikoje yra atvejis, kai teismas nustatė, jog atsakovas nevykdo sprendimo, įpareigojančio nupirkti ieškovo nuosavybės teise valdomas akcijas. Minimoje situacijoje, teismas pagal CPK 771 str. 5 d. skyrė atsakovui baudą ieškovų naudai ir nustatė papildomą terminą teismo sprendimui įvykdyti¹⁸³. Pažymėtina, jog galimas atvejis, kai nagrinėjant klausimą dėl sprendimo neįvykdymo paaiškėja, kad išieškotojas neturi lėšų sprendimui įvykdyti, tokiu atveju teismas ieškovo – išieškotojo prašymu gali priimti nutartį išieškoti reikiamas lėšas iš skolininko¹⁸⁴. Tačiau, atkreiptinas dėmesys, jog teismui priėmus sprendimą, įpareigojantį atsakovą nupirkti pasitraukiančiojo akcininko akcijas, bet kokiu atveju yra aišku, jog atsakovas turi turto, kuriuo gali būti užtikrinamas teismo sprendimo įvykdymas – tai atsakovo nuosavybės teise valdomos bendrovės akcijos. Todėl, atsakovui vengiant sumokėti teismo nurodytą kainą, ieškovas gali kreiptis į antstolį, o šis išieškoti teismo priteistą sumą iš atsakovo, nukreipiant išieškojimą į atsakovo akcijas, jeigu jis neturi kito turto. Tokiu atveju galima situacija, kai norint įvykdyti teismo sprendimą turi būti parduodamos tos pačios bendrovės, tik kito akcininko, akcijos. Galimas variantas, jog tai galiausiai privedtų prie bendrovės pardavimo tretiesiems asmenims ar net bendrovės likvidavimo, tačiau pirminis teismo sprendimas dėl priverstinio akcijų nupirkimo būtų įvykdytas, bet kokiu atveju. Ši procedūra yra visiškai teorinė ir Lietuvos teismų praktikoje iki tokio lygmens jokia nagrinėjama byla dar nebuvo priėjus. Kiek autoriui yra žinoma, tokio precedento nėra ir kitose šalyse, nes pasiliekančios ir bendrovės veiklą tęsiantys akcininkai, akivaizdu, jog nėra suinteresuoti sužlugdyti bendrovę. Žinoma galimi ir paprastesni šio klausimo sprendimo būdai – įpareigoti bendrovę sumokėti teismo nurodytą kainą už atsakovą, jeigu jis vengia įvykdyti teismo sprendimą, ir regreso tvarka iš jo išsireikalauti šią sumą arba mažinti bendrovės įstatinį kapitalą ieškovo akcijų apimtimi taip išmokant jam teismo priteistą sumą. Tačiau šiuos būdus galima nagrinėti tik hipotetiniame lygmenyje, nes įstatymai tokių sprendimo būdų nenumato.

¹⁸² MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 242.

¹⁸³ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-667-345/2011.

¹⁸⁴ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340. 771 str. 4 d.

JAV nustatytas dešimties dienų terminas nuo sprendimo įsiteisėjimo dienos, per kurį akcijas perkantis akcininkas ar bendrovė turi sumokėti pasitraukiančiajam akcininkui nustatytą kainą už akcijas¹⁸⁵. Kadangi patys akcininkai pasiūlo išpirkti pasitraukiančiojo akcininko akcijas, nekyla klausimas, kaip reikėtų elgtis, jeigu nustatyta kaina nebus sumokama, nes ši procedūra jau yra pradedama, siekiant išvengti bendrovės likvidacijos.

Iš šios situacijos kyla dar vienas klausimas – kada turėtų pereiti nuosavybės teisė atsakovui į pasitraukiančiojo akcininko – ieškovo – akcijas, jeigu atsakovas praleidžia terminą skirtą atsiskaityti už akcijas ir toliau vengia tai daryti? Tokiu atveju verta atkreipti dėmesį, jog akcijų suteikiamos teisės ir pareigos asmeniui atsiranda tik indosamentu arba įrašu vertybinių popierių sąskaitoje, priklausomai nuo akcijų tipo. Todėl, kol nesumokėta teismo nustatyta kaina už akcijas, tol atsakovas neįgauna teisių ir pareigų, kurias suteikia nuosavybės teisės turėjimas. Iki tol kol akcininkas sumokės nustatytą kainą, ieškovui lieka visos akcijų suteikiamos teisės ir pareigos ir jomis ieškovas gali teisėtai naudotis – tame tarpe ir balsavimo teisėmis.

Pirmenybės teisė įsigyti akcijas. LR CK ir Nyderlandų CK¹⁸⁶ numato analogiškas situacijas dėl galimybės juridinio asmens steigimo dokumentuose, ar akcininkų sudarytose sutartyse numatyti, kad pirmenybės teisę įsigyti priverstinai parduodamas akcijas turi kiti asmenys, o ne ieškovai. Tokiu atveju juridinis asmuo privalo informuoti pirmenybės teisę turinčius asmenis ir pasiūlyti jiems įsigyti akcijas teismo nustatyta kaina. Atsakovas turi pareigą pranešti juridiniam asmeniui, ar yra asmenų, kurie turi pirmenybės teisę į perleidžiamas akcijas. Tai turi būti pranešta nedelsiant, įsiteisėjus teismo sprendimui dėl priverstinio akcijų pardavimo. Priešingu atveju, nesilaikant pirmenybės teisės, akcijų perleidimas gali būti pripažintas negaliojančiu ir taikoma restitucija, jeigu tokį perleidimą ginčytų kiti akcininkai turintys pirmenybės teisę į priverstinai parduodamas akcijas. Asmenys, turintys pirmenybės teisę įsigyti priverstinai parduodamas akcijas, dėl siūlymo turi apsispręsti per trisdešimt dienų. Informacija jiems pateikiama jų buveinės arba gyvenamojoje vietoje. Jeigu negauta jokio atsakymo arba gautas neigiamas atsakymas, akcijos parduodamos ieškovui. Jeigu pirmenybės teisę turintys asmenys įsigyja ne visas akcijas, likusios akcijos parduodamos ieškovui. Akcijas perkantys akcininkai privalo atsiskaityti už jas tomis pačiomis sąlygomis kaip ir ieškovas.

¹⁸⁵ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005. United States of America, library of Congress Cataloging-in-Publication Data. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://www.lexisnexis.com/documents/pdf/20080618091347_large.pdf>. 14.32 (g) p. 14-41.

¹⁸⁶ Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>>. 2:343a str. 2 d.

Jeigu pirmenybės teisę turintys asmenys laiku neatsiskaito už akcijas, akcijos turi būti perduodamos ieškovui. Nustatant akcijų kainą, būtina atsižvelgti, kokia dalis akcijų gali tekti ieškovui, jeigu pirmenybės teise pasinaudos kiti asmenys. Tokiu atveju teismas gali nustatyti ne vieną akcijų kainą, atsižvelgdamas į jų paskirstymą¹⁸⁷. Galima situacija, kad patenkinus ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo, ieškovas vis tiek neįsigys parduodamų akcijų, tačiau tai ieškinio reikalavimo nekeičia, kadangi ieškinio tenkinimo atveju atsakovas vis tiek netektų teisių į savo akcijas¹⁸⁸.

Tiesa, JAV prašymą nupirkti pasitraukiančiojo akcininko akcijas gali pareikšti ne tik akcininkai, bet ir bendrovė. Tokiu atveju jai suteikiama pirmenybės teisė prieš kitus akcininkus. Tačiau ir bendrovė, ir akcininkai negali kartu dalyvauti kaip bendraatsakoviai išperkant pasitraukiančiojo akcininko akcijas, todėl bendrovei pareiškus prašymą jas nupirkti, akcininkai nebedalyvauja nupirkime¹⁸⁹. Tokia taisyklė yra logiška, nes bendrovei nupirkus akcijas, jas bus galima proporcingai padalinti tarp tų pačių liekančių akcijų arba atsiranda papildoma alternatyva – mažinti įstatinį kapitalą pasitraukusio akcininko akcijų dalimi.

¹⁸⁷ MIKELĖNAS, V., BARTKUS, G., MIZARAS, V., KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002. p. 242-244.

¹⁸⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. balandžio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *H. S. v. L. B.*, Nr. 2-439/2011.

¹⁸⁹ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005. United States of America, library of Congress Cataloging-in-Publication Data. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://www.lexisnexis.com/documents/pdf/20080618091347_large.pdf>. p. 14-44.

IŠVADOS

1. Akcijų priverstinio pardavimo ir akcijų priverstinio nupirkimo teisiniai institutai Lietuvoje ir Nyderlanduose yra pakankamai skirtingi, jais reglamentuoti skirtingi akcininkų teisių gynybos būdai, tačiau Anglijoje ir JAV egzistuoja tik priverstinio akcijų nupirkimo institutas ir akcininkams nėra suteikiama teisė pašalinti kitus akcininkus iš bendrovės, jie turi teisę tik pasitraukti iš bendrovės, kitiems bendrovės akcininkams išperkant jų akcijas.
2. Lietuvoje ir Nyderlanduose akcijų priverstinis pardavimas gali būti inicijuojamas tik bendrovės akcininkų, kurių turimų akcijų nominali vertė yra ne mažesnė nei 1/3 bendrovės įstatinio kapitalo. Ši sąlyga užtikrina, kad akcininko pašalinimo institutas bus inicijuojamas tik išskirtiniais atvejais ir tik asmenų, kurie yra suinteresuoti kokybišku bendrovės valdymu bei gali daryti esminę įtaką bendrovei.
3. Lietuvoje ir Nyderlanduose akcininkas iš bendrovės gali būti pašalinamas tik nustačius jo veiksmus, prieštaraujančius bendrovės veiklai ir nesant pagrįstam manymui, jog tokie veiksmai pasikeis. Suponuojama būtinoji sąlyga, jog neigiama įtaka turi būti daroma bendrovei, o ne atskiriems akcininkams.
4. Pašalinamojo akcininko akcijas tiek Lietuvoje, tiek Nyderlanduose gali įsigyti tik kiti bendrovės akcininkai, o ne bendrovė. Ši aplinkybė kritikuotina ir bendrovei turėtų būti suteikiama teisė įgyti pašalinamojo akcininko akcijas. Tokiu būdu būtų praplečiami šio instituto taikymo mastai, nes galima būtų inicijuoti priverstinį akcijų pardavimą nepriklausomai nuo to, ar kiti akcininkai turi lėšų išpirkti pašalinamojo akcininko akcijas.
5. Akcijų priverstinio pardavimo institutas nepažeidžia LR Konstitucijoje numatyto nuosavybės neliečiamumo principo, nes atitinka visas tris šio principo taikymo išimties sąlygas: nuosavybės teisė ribojama įstatymu, paimama visuomenės poreikiams, už paėmimą teisingai atlyginama.
6. Lietuvoje ir Nyderlanduose, įgyvendinant priverstinį akcijų pardavimą turi būti parduodamos visos pašalinamojo akcininko akcijos, nes įrodžius jo veiksmus, priešingus bendrovės interesams, nėra pagrindo akcininką palikti juridinio asmens dalyviu ir leisti jam toliau gauti naudą iš bendrovės.
7. Akcijų priverstinis nupirkimas Lietuvoje inicijuojamas tik bendrovės akcininkų, kurių turimų akcijų nominali vertė yra ne mažesnė nei 1/3 bendrovės įstatinio kapitalo, tačiau Nyderlanduose, Anglijoje bei JAV šis institutas gali būti

inicijuojamas kiekvieno akcininko nepriklausomai nuo jo turimo kapitalo dalies bendrovėje. Taip apsaugomos visų akcininkų teisės bei teisėti interesai. Norint užtikrinti tinkamą smulkiųjų akcininkų teisių apsaugą Lietuvoje, rekomenduotina inicijuoti įstatymo pataisas ir panaikinti priverstinio akcijų nupirkimo institutu nustatytą akcijų kiekio sąlygą ir leisti kiekvienam bendrovės akcininkui inicijuoti priverstinio akcijų pardavimo procedūrą, esant atitinkamoms sąlygoms.

8. Lietuvoje ir Nyderlanduose, pagrindas akcininkui pasitraukti iš bendrovės yra pažeidžiamos jo teisės ar negalėjimas įgyvendinti teisių. Žala bendrovei nėra būtinoji priverstinio akcijų nupirkimo instituto sąlyga, tačiau norint įgyvendinti šį institutą Anglijoje bei JAV – būtina įrodyti, jog akcininkas netinkamai vykdo bendrovės veiklą ir taip daro jai žalą arba yra pažeisti akcininko teisėti lūkesčiai.
9. Pasitraukiančiojo akcininko akcijas Lietuvoje turi teisę įgyti tik kiti bendrovės akcininkai, proporcingai jų turimam akcijų skaičiui, tačiau Nyderlanduose, Anglijoje bei JAV, pasitraukiančiojo akcininko akcijas turi teisę įgyti ir bendrovė. Tokiu atveju akcininkui labiau užtikrinama pasitraukimo galimybė, jeigu akcijas priverstinai perkantis akcininkas vengtų sumokėti nustatytą akcijų kainą.
10. Lietuvoje, vykdant priverstinį akcijų pardavimą ar nupirkimą, akcijų kainai nustatyti, privalomai turi būti skiriami ekspertai. Nyderlanduose, Anglijoje bei JAV, akcininkams patiems suteikiama galimybė nustatyti akcijų kainą ir tik šiems nepriėmus bendro sprendimo, skiriami ekspertai. Ši aplinkybė leidžia sumažinti laiko sąnaudas bei kitus, susijusius kaštus. Norint užtikrinti akcijų priverstinio pardavimo ar nupirkimo operatyvesnį ir ekonomiškesnį įgyvendinimą Lietuvoje, turėtų būti suteikta galimybė šalims pačioms nustatyti akcijų kainą nepasitelkiant ekspertų.
11. Autoriaus nuomone, akcijų vertė turi būti nustatoma pagal tuo metu esančią akcijų vertę teismo sprendimo priėmimo dienos momentu ir, atsižvelgiant į JAV praktiką, papildomai turėtų būti apskaičiuojama kompensacija už sumažėjusią akcijų kainą dėl kito akcininko veiksmų.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

Nacionaliniai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914.
3. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2004-04-15, Nr. 54-1832.
4. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
5. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
6. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 17- 626.

Užsienio valstybių teisės aktai:

7. American Bar Association. Committee on Corporate Laws. Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005. United States of America, library of Congress Cataloging-in-Publication Data. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <[http:// www.lexisnexis.com/documents/pdf/20080618091347_large.pdf](http://www.lexisnexis.com/documents/pdf/20080618091347_large.pdf)>
8. Jungtinės Karalystės įmonių įstatymas, 2006 m. (angl. *Companies Act 2006*) [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2000/ukpga_20060046_ei_2#pt1-pbl>.
9. Nyderlandų civilinis kodeksas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>>.
10. Suomijos bendrovių įstatymas. 2006 m. (angl. *Limited Liability Companies Act* 624/2006) (su pakeitimais iki 981/2011 m., 2012 m. Suomijos teisingumo ministerijos neoficialusis vertimas) [interaktyvus], [žiūrėta 2014-09-07]. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2006/en20060624.pdf>>.

11. Švedijos bendrovių įstatymas, 2005 m. (angl. *The Swedish Companies Act*) (SFS 2005:551, su SFS 2005:836 pakeitimais) Norstedts Juridik AB. Sweden. Vertimas: TransLegal Swedon AB [interaktyvus], [žiūrėta 2014-09-07]. <http://law.au.dk/tileadmin/vvwww.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrina:

12. Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas, Nr. 7.
13. Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d. nutarimas, Nr. 12/98.
14. Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas, Nr. 29-938/2001.
15. Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas Nr. 34/2000-28/01.
16. Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas, Nr. 24-1004/2003.

Specialioji literatūra:

17. BALČIŪNAS, T. Akcininkų teisių gynimas bendrovei nemokant dividendų. Magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015.
18. MIKALONIENĖ, L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Monografija. *VĮ Registrų centras*: Vilnius, 2015.
19. MIKELĖNAS V., BARTKUS G., MIZARAS V., KESERAUSKAS Š. *Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso komentaras. Antroji knyga asmenys*. Vilnius: Justitia 2002.
20. MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.
21. STAŠINSKAS, J. Priverstinio akcijų pirkimo – pardavimo būdai ir įgyvendinimas. Magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007. [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.]. <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20090908_194028-83788/DS.005.1.01.ETD>.
22. ŽELVYS, V. Priverstinis akcijų pardavimas. Magistro darbas. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2009. [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.]. <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100224_105626-27780/DS.005.0.01.ETD>.

23. ŽVYBAS, Audrius. Priverstinis akcijų pardavimas – kada jį taikyti?, *Glimstedt teisės žinios*, 2014 m. Nr. 2 (14). [interaktyvus], [2016 m. kovo 2 d.]. <http://www.glimstedt.lt/assets/E-laikrastis/E-laikrastis-GLIMSTEDT-Teises-zinios-14-AKCININKU_GINCAI.pdf>.
24. ANDENAS, M., WOOLDRIDGE, F. *European Comparative Company Law*. Cambridge University press, 2009.
25. BELLIS, C., DASHWOOD-BEGGashwood-Begg, A., SADLER, M. *Unfair Prejudice and Shareholder Protection*. [interaktyvus], [žiūrėta: 2016 m. kovo 28 d.]. <http://www.henmansfreeth.co.uk/commercial_disputes.pdf>.
26. BOYLE, A. J. *Minority shareholders' remedies*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2002.
27. DINE, J., *Company Law*. Fourth Edition. Palgrave Law Masters, 1998.
28. ENRIQUES, L.; HERTIG, G.; KANDA, H. *The Anatomy of Corporate Law. A Comparative and Functional Approach*. Second Edition. Oxford university press, 2009.
29. FIELD, H. D. Jr. Resolving Shareholder Disputes and Breaking Deadlocks in the Close Corporation p. 988 *Minnesota Law Review* Vol. 58:985. 1973-1974. [interaktyvus], [2016 m. Vasario 26 d.]. <<http://www.heinonline.org/HOL/>>.
30. HAYNSWORTH, H. J. The Effectiveness of Involuntary Dissolution Suits as a Remedy for Close Corporation Dissension. *Cleveland State Law Review*, 1987, Vol. 35, p. 25-93. [interaktyvus], [žiūrėta: 2016 m. kovo 1 d.]. <<http://www.heinonline.org/HOL/>>.
31. HETHERINGTON, J. A. C; DOOLEY, M. P. Illiquidity and exploitation: a proposed statutory solution to the remaining close corporation problem. *Virginia Law Review*, 1977, Vol. 63, No. 1, p. 1—75 [interaktyvus], [žiūrėta: 2016 m. kovo 1 d.]. <<http://www.heinonline.org/HOL/>>.
32. KLUIVER, H. J. De; GERVEN, W. van. ed. *The European private company?* Antwerpen: Maklu; [Baden-Baden]: Nomos [etc], 1995.
33. LAREDO, M. C. Shareholder Duties and Disputes in Closely-Held Corporations in Massachusetts. *Massachusetts Law Review* Vol. 91. No. 138. 2007-2009. [interaktyvus], [žiūrėta: 2016 m. kovo 1 d.]. <<http://www.heinonline.org/HOL/>>.
34. LEE, Antony, *Guide to Unfair Prejudice Against Shareholders*, 2009. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2016 m. kovo 28 d.]. <[http://www.ashfords.co.uk/guide-to-unfair-prejudice-against-shareholders-\(1\)/](http://www.ashfords.co.uk/guide-to-unfair-prejudice-against-shareholders-(1)/)>.

35. MCLEAN, Robert Savage Minority Shareholders in the Close Corporation Under the New North Carolina Business Corporation Act. *North Carolina Law Review*, Vol. 68:1109, 1989-1990. [interaktyvus], [žiūrėta: 2016 m. kovo 1 d.]. <<http://www.heinonline.org/HOL/>>.
36. MILMAN, D. Domestic tussles within companies: an ever constant facet of company law. *Company Law Newsletter*, 2006, No. 1.
37. NEVILLE, M.; SØRENSEN, K. E., ed. *Company law and SMEs*. 1st ed. København: Thomson Reuters, 2010.
38. O'NEAL, F. H. *Oppression of minority shareholders: Protecting minority rights in squeeze-outs and other intracorporate conflicts*. 2nd ed. by F. Hodge O'Neal and Robert Thompson. Wilmette, Ill.: Callaghan, 1985-2000, Vol. 1, Vol. 2.
39. PERAKIS, E., ed. *International Congress on Comparative Law <16, 2002, Brisbano: Rights of minority shareholders. Bruxelles: Bruylant, 2004.*
40. TIMMERMAN, L. and DOORMAN, A., Rights of Minority Shareholders in the Netherlands, vol. 6.4 *Electronic Journal Of Comparative Law* [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 5 d.]. <<http://www.ejcl.org/64/art64-12.html>>.
41. VERKERK, B. Modernizing of Dutch Company Law: Reform of the Law Applicable to the BV and a New Legal Framework for the One-Tier board within NVs and BVs'. *European Company Law*, 2010, Volume 7, Issue 3.
42. ŽELVYS, V. *Priverstinis akcijų pardavimas. Magistro darbas*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2009. [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.]. <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100224_105626-27780/DS.005.0.01.ETD>.

Teismų praktika:

43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *N. K. v. SIA „J. L. invest“*, Nr. 3K-3-681/2013.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. v. UAB „Grigiškių statyba“*, Nr. 3K-3-323/2008.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kapitalo valdymo grupė“ v. UAB „Penki kontinentai“*, Nr. 3K-3-483/2007.

46. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gruodžio 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Vaivorykštė“, J. D. v. EAST CHINA AUTOMOBILE ASSOCIATION LTD*, Nr. 2-1973/2014.
47. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. balandžio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *H. S. v. L. B.*, Nr. 2-439/2011.
48. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. kovo 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T., v. UAB „Grigiškių statyba“*, Nr. 2-239/2010.
49. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio 15 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje *R. P. ir L. P. v. E. S. ir D. S.*, Nr. 2A-415/2009.
50. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Kriptonika“ v. UAB „Penki kontinentai“*, Nr. 2-505/2008.
51. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. vasario 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *R. S. v. VšĮ Vilniaus verslo teisės akademija*, Nr. 2-40/2007.
52. Lietuvos apeliacinio teismo 2002 m. liepos 5 d. sprendimas civilinėje byloje *A. J. v. S. R., S. L., A. Z.*, Nr. 2A– 226/2002.
53. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-667-345/2011.

Travaux préparatoires:

54. Lietuvos Respublikos Seimo teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2000 m. sausio 3 d. projekto Nr. P-2269. [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=97278&p_daug=2>.
55. Nyderlandų teismų sistemos struktūra. [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodegeneral.htm>>.
56. Proposal for a Council Regulation on the statute for a European private company 2008. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/epc/proposal_en.pdf>.
57. Study on the Transparency of Costs of Civil Judicial Proceedings in the European Union, Country report – Lithuania. [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. <http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/costs_civil_proceedings/lithuania_en.pdf>.

SANTRAUKA

Šiame darbe nagrinėjami Lietuvos ir užsienio privataus kapitalo bendrovių priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutai, kuriuos inicijavus akcininkas gali pasitraukti iš bendrovės arba būti iš jos pašalintas. Autorius pažymi, jog priverstinis akcijų pardavimas ir nupirkimas yra du atskiri institutai, kuriems įgyvendinti būtinos skirtingos sąlygos ir aplinkybės. Minėti institutai Lietuvoje buvo perimti iš Nyderlandų CK ir įtvirtinti LR CK antros knygos IX skyriuje. Pažymėtina, jog tiek Lietuvoje, tiek ir kitose valstybėse priverstinis akcijų pardavimas ir nupirkimas yra įgyvendinami tik teismine tvarka.

Šie institutai Lietuvoje ir daugelyje Europos Sąjungos valstybių yra paskutinė – *ultima ratio* priemonė, kuri gali būti įgyvendinama, kai nėra kitų galimybių apginti akcininko ar bendrovės teises ir teisėtus interesus. Šiais institutais siekiama sugrąžinti šalis į status quo ante, išspręsti tarp akcininkų kilusius ginčus ir taip užtikrinti tolimesnę bendrovės veiklos vykdymą.

Šiame darbe taikant aprašomąjį, lingvistinį, sisteminių, lyginamąjį bei teleologinį metodus visapusiškai apžvelgiamas priverstinio akcijų pardavimo ir nupirkimo institutų reglamentavimas tiek Lietuvoje, tiek Europos Sąjungos valstybėse, tiek ir Jungtinėse Amerikos Valstijose. Atliekant lyginamąją analizę tarp šių paskirų valstybių teisių, atskleidžiami teigiami ir neigiami šių institutų taikymo aspektai, įstatymų leidėjui siūlomi variantai, kaip galima būtų patobulinti minėtų institutų reglamentavimą Lietuvoje ir palengvinti jų taikymą bei įgyvendinimą.

Pirmoje šio magistro darbo dalyje nagrinėjami priverstinio akcijų pardavimo, taikymo aspektai bei problemos susijusios su šio instituto įgyvendinimu. Antroje – priverstinio akcijų nupirkimo problematika, o trečioje magistro darbo dalyje, autorius nagrinėja priverstinio akcijų nupirkimo ir pardavimo institutų procedūrinius klausimus, be kurių būtų neįmanomas tinkamas šių institutų suvokimas ir įgyvendinimas.

SUMMARY

This thesis deals with Lithuanian and foreign private equity companies in the institutes of forced sale and purchase of shares. If one of these institutes are initiated, a shareholder may withdraw from the company or may be removed from it. The author notes that the forced sale and purchase of shares are two separate institutes, which require different conditions and circumstances to be implemented. These institutes were brought from the Dutch Civil Code and incorporated in the second book of the Civil Code of the Republic of Lithuania. It should be noted that both in Lithuania and other countries, forced sale and purchase of shares are implemented by court.

In Lithuania and many other countries of the European Union, these institutes are the last resort tool, which can be implemented, when there are no other remedies to ensure the legitimate rights and interests of the company or its shareholders. These institutes aim to return the parties to the status quo ante, resolve disputes between the company's shareholders and ensure further activities of the company.

Using the descriptive, linguistic, systematic, comparative and teleological method, this thesis brings a comprehensive overview of the regulations of the institutes of forced sale and purchase of shares both in Lithuania, the countries of The European Union and The United States of America. A comparative analysis between these legal systems reveals the positive and negative aspects of the implementation of these institutes, the legislator is being offered options of how to improve the regulation of the above-mentioned institutes in Lithuania and to facilitate their application and implementation.

The first part of the master thesis focuses on the application issues and problems of the implementation of the forced sale of shares. The forced purchase of shares and its regulation problems are focused in the second part of the thesis and in the third part of the thesis, the author deals with the procedural matters of the institutes of forced sale and purchase of shares, without which it would be impossible to properly understand the regulation and implementation of the whole case of forced sale and purchase of shares.